

בענין

פרסומי ניסא

לעילוי נשמת

איש תם וישר, רודף צדקה וחסד
נשא ונתן באמונה והאמת היתה נר לרגליו
הר"ר **צבי** ב"ר אלעזר **פעניג** ז"ל
נלב"ע יום ששי נר שיש דחנוכה א' טבת תשע"ג
ונטמן בארץ הקודש יום שני ד' טבת תשע"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

פרסומי ניסא

- א. בגמרא קבעו כי "נר חנוכה וקידוש היום, נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא". ויש לברר האם חיוב "פרסומי ניסא" מתקיים רק בהדלקת הנר בפני אחרים, או גם כשנמצא לבדו ואין לו בפני מי לפרסם את הנס.
- ב. וכן צ"ע האם דין "פרסומי ניסא" מתקיים בהדלקה בפני ישראל או גם בפני נכרים • הדלקת נר חנוכה מול כביש שנוסעים בו מחללי שבת.
- ג. במסכת שבת מבואר כי מצות הדלקת נרות חנוכה היא "עד שתכלה רגל מן השוק", ודנו הראשונים והפוסקים האם זהו שיעור זמן קבוע [חצי שעה], או שיעור המשתנה בכל מקום ומקום כפי מנהגו.
- ד. חיוב ההדלקה בברכה לאחר ש"כלתה רגל מן השוק" כשמדליק בפנים וכשמדליק בחוץ • זמן ההדלקה לאחר שעלה עמוד השחר.
- ה. זמן חיוב ההדלקה לדר במקום שמצויים ברשות הרבים עד שעת לילה מאוחרת.
- ו. בעיקר הדין צ"ע האם "פרסומי ניסא" הוא מעצם קיום המצוה או פרט נוסף בקיום המצוה, ונפקא מינה לחיוב ברכה במקום שיש ספק בחיוב ההדלקה.
- ז. זמן "כלתה רגל מן השוק" בערב שבת ובמוצאי שבת.
- ח. "פרסומי ניסא" בחנוכה באמצעות שידור חי או ב - skype.
- ט. שיעור "כלתה רגל מן השוק" בבית כנסת: האם יש חיוב שהנרות ידלקו חצי שעה לפחות, כדרך שחייבים לדלוק בבית, או שמותר לכבותם לאחר שיצאו המתפללים, שהרי "כלתה הרגל" מבית הכנסת.
- י. תכלית פרסום הנס - כדי להודות ולהלל על כל הניסים • ביאור דברי הרמב"ם "מצות נר חנוכה חביבה עד מאד", מהי ה"חביבות" המיוחדת במצוה.

דמפלג הפנחה ולמעלה כפר התחל המצוה [פמ"ג]: * קְוָה השעור. ומי
אין לקח, וכדלעיל בסימן קנר במשנה ברורה סעיף-שטן מה: * ומכל מקום
ליקין בשתח הבית והוא שתוח יש הפרא לעוברים ושבים [טור]:

הַלְבוֹת חֲנֻכָּה סִימָן תרעב

וְהָ הַזְמָן וְלֹא הַדְּלִיק, מְדַלֵּיק וְהוֹלֵךְ (ד) (יֵא) כֹּל הַלֵּילָה, וְיֵאֵם (ס) עֶבֶר כֹּל הַלֵּילָה וְלֹא הַדְּלִיק
אֵין לוֹ תְּשׁוּמָה: הַגָּה וּבִלְיִלוֹת הָאֶחָדוֹת יְדִילִיק (יב) כְּמוֹ שֶׁאֵר בְּגִי'אֵם אֶף-עֲלֵי פִי שֶׁלֹּא הַדְּלִיק כְּרֹאשׁוֹנָה (מ"ב
טו ו' וְשֶׁכֶּן קָבַח רַבִּי יִצְחָק ר' יוֹדִיעַ, וְכֵן הַתְּקִיפִי שֶׁ

בשם מהדי"ל ואגודה וד"ע):

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

התחיל, (טו) פוסק: (יא) כל הלילה. עד עמוד השחר, (טז) ובברכה. ויהיו נזקא אם בני הבית געורים, (יז) אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ירליק בלא ברכה, כמזו הלידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הרי נמי לרדן. ואם בא לביתו קדם עלות השחר

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(טו) שצוריקן לחז' לתורה! הראשון דאזין ששהת' ארץ, ויברלעא ששהת' והוא מיד' ורבעו גסרין צורך למפסיק, ומפלישן פאר רש' פרוסיא! נאט גסרין ובח'': (טז) מוג' אברקעט ופיר תושב': (א) מוג' אברקעט ורבעו תמיים וזני אדם. ובספר חזקוני משה האריך פון ורבעו דאס שכתב אז גאטס זאל הוליק עס ששטעט פאר אים. קיין ב' אז משה ויברלעא, (אז א' פאצטל צווייגן, ופיר מקום צויליק ויברן, ופיר צעת המגן אברקעט אז זייה איה בקיום שזאן איש אף מאנש' הית' שם דיליק סוף בקרה, ולא יאמרו זה פוסקים, ואדברנה תשע' עיבורים' כתב שם איה דאן אז הוא גין תהקרים לכדו צורך לתקליק, ומשמע מדרקטס פון בפשיטות, שזיליק בקרה, אלא ודאי איה יכול לפקטס התעלה' בקני ביהם אישר צדיק, אפלי אז ליבא אנשים, שביביל זה לא יבטל מהפזנו, פון נראה יז' וכן נהוגים תעולע, ער פארן לשוננו, וספק דילקא תעולע, ומפל מקום מ' מרודע' לנהוג פקתה אין מוחלי ביה':

מגן אברדם - או"ח סימן תערב

ו כל הלילה. בבית יוסף כתב דהוי ספיקא דרינא, ואם כן משמע שאין לברך. אבל מדרסתם בשו"ע, משמע דעתו שיברך. ורש"ל כתב דוקא עד חצות, ואם כן אחר חצות אין לברך. ובהגהות מימוניות [חטובה ד אות ב] כתב כל זמן שבני הבית נעורים, אפילו עד עמוד השחר, עכ"ל. וכן נראה לי להורות. אבל אם ישנים אין לברך עליהם.

חמד משה - או"ח סימן תער"ב ס"ק ג

וְדַע דְּמַהְיֵי ל' כ' סָס מִי שֶׁכָּח וְלֹא הִדְלִיק יָכוֹל לִהְיוֹת כֹּל הַלַּיְלָה עַד עֹלוֹת הַשָּׁחַר, וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּבָרֵי הַסַּמ"ג שֶׁהָיָה הַטּוֹר שֶׁכ' נִכּוֹן לִהְיוֹת בַּעֲדֵי בְּנֵי הַבַּיִת נְעוּרִים, מִשְׁמַע דְּאִינוּ אֵלֶּם זֵהִירוֹת בַּעֲלָמָא לִמְחִילָה. וְאִךְ שֶׁמִּדְּבָרֵי הַסַּמ"ג הֵנ"ל מִשְׁמַע קָלָה דְּהָדִין עִמָּה זֶמַן הוּא דְּכַעֲבִין שִׁיבֵי הַיִּמְרָא לְבָנֵי בֵּית כִּמוּ זֶמַן הַשָּׁס"ס לְבָנֵי הַשּׁוֹק, מ"מ אֵין הַכֹּרֶע מִדְּבָרֵיהֶם. וְלִכֵּן הִנֵּה דָאס שָׂכָה אִו נֶאֱמַר וְלֹא הִדְלִיק עַד שִׁישְׁנו כּוֹלֵם יָקִין ב' אִו ג' מֵהַס וְיִדְלִיק, וְאִם א"א לְהַקְיָס

אגרות

או"ח - חלק ד - סימן קה - אות ז

מצעד

אם פרסום הנס מעכב במצות נר חנוכה

הנה לע"ד מסתבר בפשיטות דגם גר חנוכה אין הפרסומא נביא עיבוד לעצם חיוב ההקלפת הנדרת לומר דבליכא ענין פרסומי נביא שהוא נמצא במקום שריא אכא אינשי יסטר לגמרי, רמ"ש ממגילה דצדיר קלירא **כשהוא יחיד בביתו** ופשוט זה כל כך עד שכתב רש"י במגילה דף ה' ע"א על ר' אסי דאמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה, דהוא רק מצוה לחזר אחר עשרה אבל אי לא אשכח עשרה לא א"ר אסי דחזר אחר לקריא.

ולפ"מ שבארתי שהוא הנכון הרי לכו"ע אף לר' אסי איכא עצם המצוה שהוא בשביל הנס גם ביחיד אף כשליכא פירסום ואף אם לא נימא כן אליבא דר' אסי הרי ע"פ לדינא שהלכה כרב הוא דאליא עצם המצוה שהוא בשביל הנס הוא גם ביחיד, וא"כ גם בחנוכה מסתבר שהוא כן בעצם המצוה הוא אף ליחיד שלא שייך שיתפרסם, אלא דענין הפרסום הוא עוד דין דצריך לעשות המצוה בפרסום, ולכן אף כשאחד נמצא במקום שליכא שום איש צריך להדליק בברכה ולא איש לפרטו מהדלקת כשליכא אינשי. ונראה שזוהו מ"ש ח"ע"ג שבת דף כ"ג ע"ל לא דאכסנאי בשם רי"א שגראה בעיניו שאם היה עומד בין הנכרים אע"פ שאין לו בית לעצמו ולא פתח לעצמו חייב להדליק נר לעצמו אע"פ שאשתו מדלקת בביתו, ופרסום דהנכרים אינו מסתבר שיתחשב פרסום ומ"מ מחייבו להדליק אע"פ שמתעב הדלקת לא יצא בהדלקת אשתו,

וכ"ש שחיב כשלא הדליקו עליו בביתו אף שהוא רק יחידי ואין שום איש אחר שם וכן הביא בשער הציון סימן תרע"ב אות י"ז בשם ספר חמד משה מהא דרש"ג בשם הרא"ז דאף אם הוא הי הנכרים לבדו צריך להדליק ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידלק בברכה אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההולקה בפני רבים יותר עדיף אבל אי ליכא אנשים בשביל זה לא יבטל המצה ומסיק דכן נוהגין העולם, והוא לעי' ברור דכתבתה ואף שלכאנן נכרים ופרסום הנכרים אינו כלום דזה הא חזינן בפשיטות מס' חמד משה, ולא מסתבר שיחלקו בזה, ואז"כ קשה הלישנא דעד שכתבלה ג'ל מן השקו הוא דאי לא אדליק מדליק (כ"א:) שפירשו התוס' האש כמאן ואילך עבר הזמן וכן פ' הרא"ש וכן הוא בר"ן, וכן

פסק הרמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ה שכתב וכמה הוא זמן
הוא כמה שיש צורך או יתר עבר זמן או אינו מדליק, וגם
בש"ע עצמו שם היראי"א כתב ובתורה ובישועה יכול
להדליק אבל מכאן ואילך כהן יכול להדליק הריני יכול
מצאה, והא הוא סובר ללא נפטרין מעצם מצות הדלקה
בשביל ענין פרסום דאף כשהוא רק יחיד לבדו מדליק
ומבשר שהוא לכאורה כשהוא גדולה.

וצריך לומר דכיון שבתחלת הלילה הוא גם בזמן שאיננו פרוסם שלא כלה רגל מן השוק, וגם בלא זה היה עיקר הזמן דוריון מקרימין, לא רצו לתקן שיהיה זהו הלהקת בדיעבד וגם אחר זמן כבשבל אחר שאין חוששין לזריזות אלא חוששין למצוה מן המבורח שאין רוצין לבטל מלאכתו, דהא גדולה מזו חוינין דשייך גם לעקור ולאסור מקלים המצוה והתלמידים רבנו יונה ריש בברכות דס"ל לררנן שאפילו ק"ש עצמה דהיא מן התורה כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיוכלו חכמים לפטור ממ"ע כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה, הוכיחו מלובל ושופר בשבת ומסדין בציצית דפטרו עי"ש, ועיין שבתחת פמ"ח א"י סעי' ט' שהביא את דר' יונה וסובר שאחר שעקרו רבנן להדידה חייבו המצוה אחר חצות או מדאורייתא לא יצא והתולקין על ר' יונה מורס ששייך אבל אין סוברין שבש"ס עקרו מקיים המצוה או שרק אסרו מלכות בהקיום עד אחר חצות, דהא חוינין שער מצות ציצית מבגדי פשתן ועקרו מקלים שופר ולולב וא"כ דהא אפשר כמירוש ביבמות דצ"ע ע"ב, וא"כ כ"ש שבתחת החיוב שייך שלא רצו לתקן שיוכלו לקיים מצות נר חנוכה אחר זמן חצי שעה שכל כבר רגל מן השוק כדי שכל אחד יבנה מלאכתו ויכל לביתו לקיים מצות חנוכה בוריות ובהורדו דפרסום ניסא שהוא הדור גדול מאד.

ולפי"ז הוא רק לענין הזמן אבל בתחלת זמן זה
אף שבזמן לאחד שהוא יחיד במקום נכרים ואף יחיד
לגמרי אל שייך פרסומי יחיד הוא חייב ע"פ בחולקה
דהאז על אותו זמן מה יתקנו שלכן אף שהש"ג בשם
הריא"ז סובר דלא יתקנו אלא עד שחכלה גלגל מן
השוק ואח"כ אינו יכול להחליק ביטל הצעות, מדה
דבאותו זמן אף שהוא נמצא יחיד בין הנכרים וה"ה
כשהוא יחיד לגמרי שאף בכרים ליכא צורך לחלקו

ומחפש עוד יותר שאף שאשמו הרליקה בביתו ויצא עצם מצות הרליקה נמי חייב משום הראיה ושהיה מפורסם גם אצלו, וליכא שום תניהו וא"כ ינחא גב שיתת תתוס' הראש' והרמב"ם. וניחא לפ"ז מבשעת הסכנה מניחא על שלחנו ודין ולא נאמר במשעת הסכנה תיקנו משום שא"צ לתקנה מיוחדת לזה משום דמתחלת התקנה לא תיקנו שהיה פרסומי ניסא עיכוב במצות הנזכר שכלן בשעת הסכנה שא"י לקיימה בפרסומי ניסא מחוייב להדליק אפילו על שלחנו שליכא היכר כלל אפילו לבני בית.

וסובר הר"י בתוס' בד"ה דאי וכן הרא"ש וכן סובר הרמ"א סימן תרע"ב סעי' ב' ולהר"י פורת והמחבר בשיע' שפסקו לשלשון האחר שלש הלילה כשר להדליק חייב להדליק אף כשהוא נרש אחד במקום שמוצא בברכה דעין פסוקי נסא אינו עיכובא כיון שלא תיקנו זמן להדליק בדיעבד להר"י פורת, ולהחמיר ולהר"י בתוס' הרא"ש והרמ"א שבוה"ו שמדליקין בפנים זמן כל הלילה דאין לנו זמן לפרסומי מלתא יותר, יכול להדליק אף כשהוא יחיד בקום ממש ואף כשבני זמן כבר יצאו וישנים כשאל לביתו כן בברכה, כהש"ב בשם הרא"י כשהוא במקום נכרים כדרכת החמד משה דלא כהמ"א ואין בוה ספק ברכות לכאורה וכדמסיק גם בשה"ש שמי שרוצה להגות כותיה ההמזד משה גם לברך אין מחזין בידו ולענ"ד מחוייב לברך דשיטת הגמ"א תמה וצ"ע.

והנה אתה רואה מזה איך הוא לדינא, אבל המאמץ
 לסובב רבנותה הוי פרסומי ניסא עיכוב בהמצוה גם
רווח יסביר שפסטר ואם יביא אתו איזה איש עם ה'המא'
 יצטרך לבדו, ואם אחד בא כשביט ביתו שנים אם
 הביא עמו איזה איניש, דאניש אחריני ודאי טוב רק
 שסני ה'היכר דבני הבית לבד, דמה שכתבת דלחמ"א
 הוא דוקא כשיקרי בני ביתו ולא יועיל איניש אחריני
 סני לזה טעם, אבל דברי המא' מתחזין וצריך להחליק
 בברכה אף כשביט המא' שנים אף כשהוא רק לבדו
 בבית וגם רק לבדו בכל העיר צריך להחליק בברכה
 וכדבארתי, וכדבחיבי המי"ב בשעה"צ גם מחמד משה
 וגם הסכים שמה שרוצה לנהוג כוותיה אין מחזין, ולא
 שלש עשרה ואדרבה כן מוכרחין לעשות כדלעיל.

מקראי

חנוכה - סימן כד

קדש

אם ברכות בנר חנוכה מעכבות

אלא לשם חנוכה (2) והפרסומי ניסא מוכה מתוכה) ומכיון שהברכה מעכבת והיא חלק מעצם מצות ההדלקה, דין הברכה כאן כעצם עשיית המצוה שחייב לעשותה מספק (3).

ב.

ברמב"ם הלכות חנוכה (פ"ד ה"ט) עשית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה. הגה הרמב"ם הוסיף כאן תיבת "ומברך" מה שבגמרא לא נזכר. ואמר הגאון האדר"ת משום דבעל המאמר בגמרא הוא רבי יהושע בן לוי ורבי"ל לטעמיה דס"ל בסוכה (דף מו ע"א) דאין מברכים כל שבעה על לולב מפני שהוא מדרבנן כמש"כ רש"י, ולשיטתו אין מברכים כלל על דרבנן, משא"כ לרד"ק, אבל עדיין טעמא בעי מה רצה הרמב"ם להשמיענו בזה שכתב "ומברך", דפשיטא דמברך קודם הדלקתו.

וח"ב אמר ליישב דברי הרמב"ם עפ"י דברי המור"ק וקציעה"ה הג"ל שברכת נר חנוכה היא חלק מעצם המצוה — כדי להוכיח ולגלות שהוא מדליקה לשם מצוה ולא לצרכו — ולכן בדין עשית שהדליקה למצות חנוכה בערב שבת (לשון רש"י שבת דף כג) שלמוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה, הייתי אומר דנהי דצריך לכבותה ולהדליקה שנית כדי לקיים מצות הדלקה של אותו יום (ואין מועיל מה שהדליקה אתמול לשם מצוה משום דכל יומא ויומא מילתא באנפי נפשה היא), ומ"מ לענין חיוב מועיל ההדלקה של אתמול לשם מצוה להוכיח גם על ההדלקה החדשה משום שכל שמדליק אדעתא דהדלקה הקודמת הוא מדליק, לכן הדגיש הרמב"ם וכתב "מדליק ומברך", לומר שגם כאן הברכה היא מעצם המצוה, דבכל יום ויום צריך הדלקה שתהא מוכחת מתוך עצמה שהיא לשם מצוה ולא לצרכו.

דהרואים יחשדוהו שפושע ואינו מקיים מצות ההדלקה, בזה חיי רק חשד ואינו מברך, אבל בהרואה אומר דלצרכו אדליק אין הכוונה יחשדוהו דמבטל מצות חנוכה אלא להחסרון בעצמות המצוה, דכך הוא המצוה שיהיה בענין דמעשיו מוכחים עלה, דעושה משום מצוה וזה הפרסום. נמצא לפי"ז שלדעת הפר"ת גדר הפסול שהרואה יאמר להרואה פסול הוא פסול של מראית העין, ולדעת הגרעקא הוא חסרון בעצמות המצוה והגר"י עמדין ס"ל כהגרעקא.

(2) ועיי' הברכה שהוא מברך נעשה הדלקתו מוכחת. בעצם טעם זה שעי' הברכה הוא מוכיח שעושה את המצוה לשם מצוה מצינו גם לענין שאר ברכות על המצוה, כדכתב הריטב"א בפסחים (דף ז ע"ב), שהסכים שאמור לברך על המצוה עובר לעשייתהוה הוא כדי שיקשר תחלה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה, אלא דבשאר ברכות המצוה שאין צריך שתהא המצוה מוכחת מעצמה אין זה מעכב. אבל בברכת נר חנוכה שצריך מצוה: היא לשם פרסומי ניסא ובענין שהדלקה תהא מוכחת מעצמה שנעשית לשם מצוה, הברכה היא חלק בלתי נפרד של המצוה, שעי' הברכה נעשית המצוה מוכחת וכו'.

(3) וכיון שהברכה וכו' דין הברכה כעצם המצוה. והיה לענין ברכת שבעה נסים לשיטת האומרים שהיא ברכה על המצוה והיו בברכת להדליק שהיא מעצם המצוה, וכ"ש לשיטת האומרים דהיא גופא מצוה בודא שהיא מעכבת וחייב לעשותה מספק.

פסק בשו"ע או"ח (סימן תרעב סעיף ב): אם לא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכו' ומיהו ה"מ לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה וכו'. והמג"א שם (ס"ק ו) כתב על זה: שבכ"י שם כתב דהוי ספקא דדינא וא"כ משמע שאין לברך אבל מדסתם בשו"ע משמע שדעתו שיברך וכו'. ופסק המחבר צריך ביאור דמ"ש חנוכה משאר מצות של דבריהם דאין מברכים כשיש ספק בחיוב המצוה דברכות אין מעכבות ולא מיבעיא לשיטת הראשונים שגם בספק מצוה של תורה כשיש ספק אם חייב בה א"צ לברך (עיי' כס"מ הלכות מילה פ"ג ה"ו בשם תשובת הרמב"ם ורא"ש חולין פ"ו סימן א ועיי' לח"מ הלכות חנוכה פ"ג ה"ה). ואפילו לשיטת הראשונים דכשיש ספק חיוב במצוה של תורה צריך לברך (עיי' תר"י ברכות פ"ג בספק אמת ויציב וברא"ש חולין פ"ו בשמו ובר"ן שבת פ"ב). מ"מ כשהספק הוא במצוה של דבריהם לכל השיטות א"צ לברך (עיי' ביאור הגר"א סימן תרפח אות ט) וכבר עמד בזה בספר "מור"ק וקציעה"ה להגאון ר"י עמדין, וכתב לחלק בזה בין ברכת נר חנוכה לשאר ברכות המצוה.

הברכה בנר חנוכה מעכבת והיא חלק מעצם מצות ההדלקה

בספר "מור"ק וקציעה"ה (סימן תרעב) כתב ליישב דברי הטור והמחבר והעלה בזה דבר חדש דאעפ"י שאין ברכות מעכבות מ"מ ברכת נר חנוכה שאני וברכתה מעכבת משום שכל עיקרה לפרסומי ניסא וכי מדליק בלא ברכה לא מידי עבד דהרואה סבר לצרכו הוא דאדליק (1) ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד וכו' [והיינו שאין ברכת "להדליק נר חנוכה" כשאר ברכת המצוות שאינה רק ברכה על המצוה, אלא שהיא חלק מגוף המצוה משום שעיקרה לפרסומי ניסא וצריך שתהא הדלקתו מוכחת מעצמה שהיא לא לצרכו אלא לשם מצוה נר חנוכה, ועי' הברכה שהוא מברך נעשתה הדלקתו מוכחת שהיא לא לצרכו

גדר הפסול בהדלקה שהרואה סובר שלצרכו הוא מדליק

(1) וכי מדליק וכו' דהרואה סבר לצרכו וכו'. וכמבואר במ"י שבת (דף כג) לענין הדליקה בפנים והוציאה בחוץ דא"י יד"ח משום דהרואה יאמר לצרכו הוא דאדליק. ונקט הגר"י עמדין והפסול הוא לא משום מראית העין אלא פסול בעצם מצות ההדלקה, שצריך שתהא מוכחת בעצמה שהיא לשם חנוכה, משום דעיקר מצות הדלקה היא לפרסומי ניסא, וקיום המצוה תלוי בהיכר. אולם בעצם יסוד זה שהפסול של הרואה יאמר הוא לא פסול של מראית העין מצאתי שנחלקו בזה הפר"ת והגרעקא, בשו"ת רעקא' תניא (סוף סימן קכ) ובחדושי רעקא' על השו"ע (סימן תרעב).

במקום שצריך לחזור ולהדליק משום חשש שהרואה יאמר לצרכו אם מברך

ז"ל הגרעקא בשו"ת תניא: וראיתי להפרי"ח סימן תרעה דמ"י למ"ש הר"ן דבחדש שבו פתחים מבי רוחות דמדליק בשניתן מחמת מראית העין דאינו מברך, הינ' במדליק בפנים והוציאה לחוץ לסעמא דפסול דהרואה אומר לצרכו תדליק מדליק בלא ברכה וכו' ואינו מהדומה, דזהו משרוש מצות הדלקה לעשות בענין שיהא היכרא דהוא משום מצוה ולא יסעו הרואים במקום שיש תללות דלצרכו וליכא היכר לא קיים כלל המצוה ושאינו בחצר שיש לו ב' בתים מבי רוחות דהתם הדלקה ברות אחו כדנינו אלא

שלמי

חנוכה - סימן כד

תורה

אם ברכות בנר חנוכה מעכבות

דהוה, והאין יברך עליהו ברכת שעשה ניסים ושהחיינו. ומבואר דנקטינן להלכה, דברכת נ"ח דינה כשאר ברכת המצות, והברכה אינה מעכבת את המצוה.

[ועיי' במ"ב סי' תרע"ה סק"ט גבי איש העושה את האשה שליח להדליק נ"ח בשבילו, שכתב שצריך לשמוע הברכה בשעה שמדלקת, ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג"כ יצאו. (עי' בזה לעיל סי' י"ז אות ב).] וכונתו שאין האיש צריך לחזור ולברך בעודה מדלקת אם לא ענה אמן, וכן א"צ לברך "שעשה ניסים" אחר שגמרה ההדלקה משום דין רואה נ"ח, אבל ברכת "להדליק" לאחר שגמרה ההדלקה בלא"ה לא יברך, ואפי' לא בירכה כלל נמי אינו מעכב בדיעבד, ופשוט].

דבחסרון ברכה איכא משום הרואה אומר, איכא בזה חסרון בעצם המצוה. אולם בשאר הפוסקים לא נקטו כן להלכה. ועי' בתשובת רע"א מהדו"ת סי' י"ג שכתב, דאם הדליק נר חנוכה ושכח לברך, אם נזכר קודם שגמר להדליק כולו, יש לו לברך כל הברכות, ואם נזכר לאחר שהדליק כולו, לא יברך ברכת "להדליק", דכבר גמר מצוה מיד כשהדליק, אבל ברכת "שעשה ניסים" ו"שהחיינו" יברך, דלא גרע מרואה נ"ח דמברך ברכות אלו. והביאו המ"ב בס' תרע"ז סק"ד. ומשמע דאף שלא בירך על ההדלקה נמי יצא בנרות הללו יד"ח נר חנוכה, ואינו צריך לחזור ולהדליק תו בברכה. ועוד מדמברך עליו ברכת "שעשה ניסים" ו"שהחיינו" משמע דיוצא בהן מצות נ"ח, דאי לא יצא א"כ לאו נר חנוכה הוא

א) שבת (כ"ג א'), א"ר חייא בר אשי אומר רב, המדליק נר של חנוכה צריך לברך. בספר "מור וקציעה" סי' תרע"ב כתב לחדש בדעת הטור והב"י, דאף דבכל המצוות בדיעבד אם לא בירך יצא, מ"מ במצות נר חנוכה הברכה מעכבת ואם הדליק ולא בירך לא יצא, לפי שכל עיקרה אינה באה אלא לפרסומי ניסא, והברכות מכלל הפרסומי ניסא הוא דהוה, וכי מדליק בלא ברכה לאו מידי עביד דהרואה אומר לצרכו הוא דמדליק, ע"ש. [ועי' בתשובת רע"א תניא סו"ס קכ"ה שכתב, דהיכא דאיכא משום הרואה אומר, אין זה רק משום חשדא, אלא החסרון הוא בעצמות המצוה, דבעינן שיעשהו בענין שיהא הכירא דעושה משום מצוה, דזהו פרסום הנס, ע"ש. וא"כ ה"נ לפ"ד המור וקציעה"]

ג. בשיעור דעד שתכלה רגל מן השוק

בהא דאיתא בגמ' מצותה עד שתכלה רגל מן השוק ופי' בגמ' דהיינו עד דכליא רגלא דתרמודאי, כ' הרי"ף דתרמודאי מתעכבים עד אחר שקיעת החמה כמו חצי שעה עד שמגיעין לבתיהם, וכלשון זה איתא נמי ברא"ש. ועי' גם במאירי דתרמודאי מתעכבים עד חצי שעה אחר שקיעה"ת, ובארחות חיים כ' דשיעור זמן זה כמו חצי שעה או יותר מעט. ומדנקטו שיעור זמן ולא סתמו דתלוי הדבר בכל מקום כפי המצוי שתכלה רגל מן השוק, משמע דבאו ליתן שיעור קבוע לזמן ההדלקה.

אך הרמב"ם בהל' חנוכה פ"ד ה"ה כ' וז"ל שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר, עבר זמן זה אינו מדליק. וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק וכו'.

ולכאורה י"ל בכונת הרמב"ם במש"כ או יתר, דהוא כמש"כ הארחות חיים הנ"ל כמו חצי שעה או יתר מעט דמשמע דהוי כעין ספק בעיקר השיעור אם הוא כחצי שעה או שהוא מעט יותר מחצי שעה. אך זה קצת דוחק דא"כ הו"ל למימר או יתר מעט ומדכ' או יתר ולא פי' כמה הוא יותר משמע שיש כאן ב' שיעורים כמו חצי שעה, ושיעור אחר.

ועי' בקונטרס חנוכה ומגילה בשם הגרי"ז זצ"ל דלכאורה האי או יתר שכתב הרמב"ם צ"ע בפירושו, והיה נראה דהאי יתר דקאמר הרמב"ם כונתו דשיעור זה דעד שתכלה רגל מן השוק תלוי ועומד בכל מקום ומקום כפי מנהגו, וזה שכתב או יתר היינו במקום שזמן שתכלה רגל מן השוק הוא יותר מזמן של חצי שעה, הרי שיעורו אז יותר מזה עי"ש.

וכעני"ז מצינו בחידושי הריטב"א וז"ל ובכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא, והמנהג הפשוט ששיעורו כל זמן שחנויות מוכרים שמן וכיוצא בהם פתוחות עכ"ל. ומבואר כנ"ל דלא קבעו חז"ל שיעור קבוע לזמן ההדלקה אלא תלוי הדבר לפי המצוי בכל מקום עד שתכלה בו רגל מן השוק.

והנה כאמור הרי"ף והרא"ש שכתבו השיעור דחצי שעה ולא הוסיפו או יותר משמע דס"ל דאפי' במקום שהזמן דתכלה רגל הוא יותר מחצי שעה מ"מ השיעור הוא קבוע כמו חצי שעה.

וכן היא דעת השו"ע בס' תרע"ב ס"ב שכ' דזמן ההדלקה עד שתכלה רגל הוא כמו חצי שעה, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור. ולא הזכיר מה שהוסיף הרמב"ם או יתר, ומבואר דנקט כהרי"ף והרא"ש.

ד. דיני ההדלקה לאחר שעבר זמן עד שתכלה רגל מן השוק

ועי' בשו"ע סי' תרע"ב ס"ב שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה וכו', ומיהו הני מילי לכתחילה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה.

ולענין הברכה כתב המג"א סק"ו דאע"ג דבכ"י כתוב דהוי ספיקא דינא וממילא אינו מברך, מ"מ מדרסתם בשו"ע משמע דעתו שיברך. ורש"ל כתב דוקא עד חצות, וא"כ אחר חצות אין לברך, ובהג"מ כתב כל זמן שבעי הבית נעורים אפי' עד עמוד השחר עכ"ל, וכן נ"ל להורות אבל אם ישנים אין לברך עליהם, עכ"ל.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דלאחר הזמן של חצי שעה אם אין כבר עוברים ושבים מדליק בחוץ בלי ברכה, אבל במקום שעדיין יש עוברים ושבים מדליק בברכה, כיון שיש לצרף גם מש"כ בחידושי הריטב"א, וכן משמע בגאונים, ואפשר גם ברמב"ם, דשיעור עד שתכלה רגל משתנה לפי המקומות [וכנ"ל באות ג']. וכו"ז כשמדליק לאחר הזמן, אך בתוך הזמן אפי' במקום שאין עוברים ושבים כלל מדליק בברכה.

ולענין מקום ההדלקה לאחר שעבר הזמן, מסתימת השו"ע שלא כ' דלאחר הזמן מדליק בפנים משמע דמדליק בחוץ.

ה. דיני הדלקה לאחר הזמן כשמדליקים בפנים

כאמור כתב המג"א עפ"י ההגה"מ בשם ר"י דאם בני הבית ישנים אין לברך עליהם, ומצינו כן גם בסמ"ג בשם ר"י וז"ל אמר רבינו יצחק שנהגו העם כלשון ראשון, אי נמי שמא אין אנו צריכים לשיעור מאחר שאין אנו מדליקין כי אם בפנים ואין כאן פרסום נס אלא לבני הבית וכל זמן שאין בני הבית ישנים שייך פרסום נס אפילו עד עמוד השחר, ומשמע דאם בני הבית ישנים דלא שייך פרסום, חשוב שעבר זמן ההדלקה לתירוץ ראשון שבגמ'.

וכן כתב המשנ"ב בס' תרע"ב סק"א כהמג"א דאם ב"ב ישנים אין לברך, אלא ידליק בלא ברכה דכמו דלדידו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס הכ"נ לדידן, ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה.

אך בשעה"צ ס"ק י"ז כ' בשם החתם משה דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקץ ב' או ג' מהם וידליק ואם א"א להקיצם מ"מ ידליק ויברך, דלפי דברי המג"א אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים ואדרבא הש"ג כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכ' כן בפשיטות שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אי ליכא אנשים, בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נוהגים העולם עכ"ל. ומסיק השעה"צ דספק ברכות להקל ומ"מ מי שרוצה לנהוג כוותיה ולברך אין מוחץ בידו ע"כ.

עוד י"ל דאף המג"א דס"ל דהפרסומי ניסא הוי לעיכובא בנ"ח, ודאי לא יחלוק על מש"כ החתם משה דמי שגר במקום שאין מי שיראה הנרות צריך להדליק בברכה, דגם לו תקנו מצות נר חנוכה, וכיון שמדליק בזמן הפרסום לא פלוג חז"ל. וכן בזמן שמדליקים בפנים אף אם אין לו בני בית דליכא פרסום לאחרים, כשמדליק בזמן ההדלקה דהיינו בתוך חצי שעה מדליק ומברך, דלא גרע מאם היה מדליק בחוץ במקום דליכא פרסום לאחרים כלל. אמנם לאחר חצי שעה, אם אין שם בני בית לא יברך כמו בזמן חז"ל לאחר זמן ההדלקה, אך אם יש בני בית מדליק בברכה כיון דאיכא פרסום לאחרים, ולא דמי לזמן שמדליקים בחוץ דלאחר הזמן אף אם אירע שיש שם פרסום לאחרים אינו מברך, כיון שבדרך כלל לאחר הזמן כלתה רגל מן השוק לא נתנו זמן אחר להדלקה בחוץ, משא"כ בהדלקה בבית דגם לאחר החצי שעה רגילות הוא דבני הבית נעורים ס"ל לראשונים הנ"ל דלא הגבילו ההדלקה לחצי שעה כל שיש שם פרסום [וכעין מה שדייק הגרי"ז בלשון הרמב"ם אף לענין הדלקה בחוץ שבמקום שיש עוברים ושבים יותר מחצי שעה לאחר שקיעה"ת מדליק עד שתכלה רגל באותו מקום].

וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דהמדליק בתוך החצי שעה מדליק בברכה גם כשאין פירסום לאחרים. ועי' לעיל אות ד' דבארץ ישראל מדליקים בחוץ גם כשאין פרסום לאחרים דאין לשנות מקום ההדלקה.

מועדים

חלק ב - סימן קמא

וזמנים

הזמן דכלה רגל מן השוק בזמן הזה

יום, ולא ראו עדיין פירסומי ניסא, אבל אין חיוב פירסומי ניסא להדליק נר בשביל תרמודאי להוד, וכן מפורש בש"ג כאן שהשיעור אינו כיחידים שנתאחרו רק כך איחרו כל מוכרי עצים וחנונים ע"ש.

ואגב, אביא כאן מדברי זקני הגאון רבי שלמה זלמן פינס זכר צדיק לברכה בספרו (פנס שלמה חלק ג) שחקר שם אם חיוב פירסומי ניסא בחנוכה דבעינן עד שתכלה רגל מן השוק היינו רגלי ישראל לבד או תלוי נמי ברגלי עכ"ט דבעינן נמי להו הפירסומי ניסא, ולדעתו הדבר תלוי בפלוגתא בין רש"י והרי"ף בסוגיין, שרש"י פירש, תרמודאי שם אימה מלקטין עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכין בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירין בבתייהם אור וכשצריכים לעצים יוצאין וקונין מהם, הרי שהם מאומות העולם ומ"מ שיך בזה פירסומי ניסא, והרי"ף פירש דתרמודאי הם עצים התרמודאי הם בני אדם המביאים אותם, והיינו מפני שפירסומי ניסא אינו אלא בישראל, א)

ולעיד פשוט דלא שייך חיוב פירסומא גיסא בחנוכה לגויים, שיסוד חיוב פירסומי ניסא היא לפרסם השגחת הבורא ית"ש בעולמו, ועיקרה להשיג בלב כל אחד ואחד מאתנו אמונה בהשגחה פרטית, וחוב ז' לישראל ולא לגויים, וע"כ אין המצוה עלינו בחנוכה פירסומי ניסא לעכ"ט, ורש"י נמי לא נתכוון מעולם לומר דבעינן הנרות מאירים אז משום פירסומי ניסא דהאומה תרמודאי, רק האומה מכרו עצים בשוק עד שעה מאוחרת והישראלים שרצו לקנות ע"כ נשארו שמה לחשיג מהם עצים, ולדידו מצות פירסומי ניסא, ולא כלה רגלם אלא כשכלה ריגלא דתרמודאי שיצאו מהשוק.

ולקניי זצ"ל הוסיף להכריח כסברתו וכשיטת רש"י שיש מצות פירסומי ניסא גם לגויים, שבמנחות (לו.) איתא שזמן הנחת תפילין היא עד שתכלה רגל מן השוק, ולא מקשינן התם עד כמה ונפרש עד דכליא ריגלא דתרמודאי כמו כאן בנר חנוכה, ומפרש דהיינו טעמא דהתם תלוי בישראל לבד, אבל כאן בנ"ח דתלוי נמי בעכ"ט מפרשינן עד דכליא ריגלא דתרמודאי וא"ש ע"ש, ונראה שבתנוכה יסוד החיוב משום פירסומי ניסא, וס"ד דלא בעינן בזה כלה רגל מן השוק ממש כפשוטו, דבשביל מיעוט אנשים הנמצאים בשוק לא נחייב הדלקה קמ"ל שחייבין, אבל לענין תפילין א"ש שצריך האסור משום חשש שינה, ונוכל לפרש שמיד לאחר לילה היינו כשכלה רגל ממש ראוי לחוש לשינה ולא צריך כלל לפרושי בזה דבעינן נמי כלה ריגלא דתרמודאי שאינו תלוי בהעברין ושבין שאינו אלא שיעורא, ובוה מסבירא נמי אמרינן שהכוונה כלה רגל מן השוק ממש כמשמעו היינו נמי דתרמודאי, ורמז לדברינו שאין מצות פירסומי ניסא לעכ"ט הא דכתב, "ונקדשתי בתוך בני ישראל" ולא לעכ"ט.

ומעכשיו קשה לי פליאה עצומה על רבותינו הפוסקים, דלכאורה לפי דבריו במדליק בפנים שההיכר לב"ב לבד סגי במשהו שמן שמתפרסם להו כבר בזה הנס ואין צורך שיעור דחצי שעה, ורק במדליק בחוץ לבד צריך להדליק עם שמן בשיעור עד שכלה כדי שכל אחד יראה הפירסומי ניסא כמ"ש, ואם מדליק בחוץ אחר השקיעה שעד שיעור כלה רגל מן השוק יש פחות מחצי שעה הדין באמת שיוצא בשמן פחות משיעור, וכן מפורש ברמב"ם ובמחבר סימן תרע"ב (ס"ק ב) ע"ש, ותמה אני על המ"א ואחרונים שפירשו דבוה"ז השיעור שמן לחצי שעה, והא לכאורה כיון שההיכר רק לב"ב הם שמה בתדלקה סגי, ולכ"ע אין צורך שיעור כלל, שוב מצאתי בש"ג שמביא באמת דברי התוס' וסמ"ג שבזמן הזה אין צריך שיעור שמן ואתי שפיר, רק מביא שהטור ורמב"ם חלקין על זה, ותמהני שהטור מירי כשמדליק בפתח הבית דקא שהעוברים ושבים

מצות נר חנוכה היא שידליק בשיעור עד שתכלה רגל מן השוק היינו כמו חצי שעה כמבואר במחבר סימן תרע"ב (ס"ק ב) ע"ש, ונסתפקתי שבזמנינו בעצירות גדולות ובמקומות שמאירים הרחובות הלא אנשים בשוק עד שעה מאוחרת, ולכאורה לא סגי בחצי שעה אי מדליק בפתח לרשות הרבים רק עד שכלה רגל מן השוק, והיינו כמה שעות בערב ובלא זה לא יצא המצוה כתיקונה, וזהו חומרא גדולה במצות נר חנוכה.

ונקדים בזה לשון הרמב"ם בפ"ד דחנוכה (הלכה ה) פוסק, "שכח או הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק חולץ עד שתכלה רגל מן השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר" ע"ש, ולא נתבאר מהו הפירוש, אי יותר דוחק לומר שהרמב"ם ספיקי מספקא ליה כמה הזמן שא"כ הוה ליה לפרש עד מתי הספק, רק כוונתו נראה שצריך תמיד כשמדליק בשקיעה חצי שעה כעיקר תקנת חז"ל, או יותר היינו אי לא כלה רגל אז מן השוק בעינן מאוחר טפי, (וכמדומני ששמעתי כן בשם מרן הגאון דבריסק זצ"ל), וא"כ שיטת הרמב"ם מבוארת שבזמנינו במקומות שלנו צריכים טפי אי מדליק בחוץ, שהחיוב משום פירסומי ניסא ושייך תמיד עד שכלה רגל מן השוק, וכן פוסק, וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהא דולקת חולקת עד שתכלה רגל מן השוק, ומבואר מדבריו שם שאם מדליק אחר שקיעה אין צריך שמן אפילו לשיעור חצי שעה כמו מי שמדליק בשקיעה שהיא לדידה עיקר זמנה, רק המדליק אחר כך אין צריך שמן אלא כשיעור עד שתכלה יצא בדיעבד, אבל אחר שיעור שכלה רגל אין מקום כלל למצוה זו לדידה ואין צריך שמן שידלק גם אז שאינו זמן המצוה כלל.

אמנם אמרתי בזה דרך חדש להבין שורש הענין, דהשיעור עד שתכלה רגל מן השוק, עד דכליא ריגלא דתרמודאי אין הפירוש דלאחר חצי שעה משקיעה או צאת הכוכבים לא נראו אנשים עוד ברחובות, דאף בדידה נראה דהא דאי מצוי שביקרו חביריהם או יצאו לחוץ גם אחר זמן זה, וכ"ש לרש"י ור"ן וסיעתם שמדליקין בפתח הבית לחצר דוקא נראו אנשים בחצרות גם אחר זמן זה, רק הכוונה היא שהדליקו או נר חנוכה בחוץ, ואי נימא דסגי בשיעור שמן פחות מעד דכליא ריגלא דתרמודאי, א"כ להני תרמודאי לא יתפרסם הנס כלל, דאינהו בחורם הביתה מעבודתם למכור עצים בשוק ימצאו שהנרות כבר כבו, ולא יראו פירסום זכס, ע"כ מצות חכמים להאיר הנרות עד אז שגם להו יתפרסם הנס בחזרתן, ולפי זה הא דאי גם בזמן חז"ל יש עדיין אנשים ברחובות אחר כך אבל כבר ראו פירסום הנס ואין צורך להשאיר דלוק עבורם, ורק לתרמודאי שמגיעים מעבודתם ולא ראו מחוייבין להשאיר אור עד דכליא ריגלא וידהו (ולתרמודאי גופא צ"ל שהדליקו עליהו ב"ב), ולפי זה בזמנינו נמי אי מדליק בחוץ סגי שידלק עד שרוב בני אדם הגיעו כבר הביתה מעבודתם ומדליקין, וכן מבואר בפסיקתא רבתי ריש פ"ב שהשיעור עד שתכלה רגל רוב בני אדם ע"ש, והיינו שרובם הגיעו כבר הביתה, ואף אי יוצאין עוד פעם בערב לא יוצאים לשוק שכבר סגור, ושפיר כיון שחזירותם מעבודתם או בהדלקתם דאו פירסומי ניסא סגי, וכמדומני שגם היום בשעה או שעתיים או קצת יותר אחר השקיעה רוב בני אדם אינם בעבודה או בשוק שכבר הלכו בחזרה לביתם וראו פירסומי ניסא, ולא תיקנו חז"ל עוד מצות הדלקה בשמן לשפי, וא"ש שאפילו המדליק בחוץ אין צריך בוה"ז שמן אלא כדי שיעור שהרוב בני אדם הגיעו הביתה מעבודתם, ואם הולכים עוד הפעם לרחוב א"צ נרות דולקים עבורם, ולפי"ז שיעור, כלילא ריגלא דתרמודאי אינו אלא שיעור שבוה עדיין הרבה בני אדם נמצאים בשוק שהולכים לקנות עצים, דמצא שחסר להם בהבערתם מבעוד

מועדים וזמנים - המשך

דמפרסם להו הנס אחר כך יש בזה איזה הידור, ואי נימא כן ראוי להחמיר כשמדליק בחוץ בזה"ל לאסור כל השמן בהנאה אפילו אחר השיעור שהקצה כולה להידור זו דרו"ק היטב בכ"ז.

ואם כנים דבריני זכינו להמליץ על רוב אחינו בני ישראל שאינם מקיימין המצוה תוך חצי שעה ראשונה משקיעה דוקא, ולדעת המהר"ל ורבינו הגר"א זצ"ל מעכב אף בדיעבד שאין לברך אחר כך כמבואר ב"מעשה רב" שגם בזה"ל מעכב ע"ש, ולדברינו במדינותינו כהיום הזמן עד שכלה נמשך טפי ומדליקין אחר כך אף לדידהו, ומ"מ אין לאחר הרבה ויש לזרז בחנוכה להקדים הביתה לקיים מצוה זו החביבה בזמנה בלי פקפוק, שעיקר הסברא לחלק דבזה"ל נשתנו הזמנים צ"ע כמו שיבואר.

וראוי לעודר שדברינו בזה אינם בוררים כדי צורך, דבערב שבת מצינו נמי השיעור עד שכלה שלא חילקו בזה, אף דלא שייך בערב שבת ריגלא דתרמודאי לא מחלקינו, וכן במצוה"ק לא שייך ולא חילקו, והכא נמי נוכל לומר שהשיעור לא נשתנה בזמנינו, והוא דומיא דתפילין ממש שנאמר האי לישנא ולא נשתנה היום שאינו תלוי בעוברין ושבין זכאי נמי בנ"ח חכמים קבעו אז השיעור כפי זמנם לעיקר מצות נר חנוכה ולא חילקו בזה לדקדק תמיד כפי הזמן בפחות או יותר, וכן משמע מסתימת כל הפוסקים שלא פירשו לדקדק באיזה שעה כלה רגל מן השוק כמבואר בראשונים וסוד ושי"ע, והיינו אף שהדליקו אז בחוץ, וצ"ל שדנין תמיד לפי שיעור כלה רגל בזמנם והיינו חצי שעה, ומ"מ נראה שיש מקום להדר בזמנינו, אי מדליק בחוץ דניבעי עד שיעור שרוב בני אדם חזרו הביתה כמו שביארנו לעיל, אכן יש מזה קצת לימוד זכות על המאחרין בזמנינו כמ"ש דרו"ק היטב.

וראים עיין שם, ולכן שפיר צריך שיעורא להו, וברמב"ם מפורש שאם מדליק אחר כך סגי בפחות משיעור ולא ביאר היאך הדין בזה"ל, ולכאורה ברור שבזה"ל בהדלקת שמן משהו סגי ויצאו שכבר נתפרסם הנס, ואם נתפרסם פעם סגי כמ"ש וצ"ע.

וליישב דעת הפוסקים שהתמירו דבעינן דוקא שמן בשיעור חצי שעה גם אי מדליקין בפנים, צ"ל דס"ל שמדינא דגמרא יש שיעור בשמן משתשקע עד שכלה, והאי שיעורא ע"כ נשאר גם בזה"ל, ובשלמא כשהדליקו בחוץ א"ש האי שיעורא כשמדליק בהתחלת הזמן עם השקיעה כמצותה, שרק בשבט או הויד מדליק אחר כך אף שלא קיים המצוה בשלימות, אבל בזה"ל כשמדליקין בפנים אי נימא דסגי במשהו תבטל בזה"ל התקנה דשיעור שמן, וע"כ קיימא לן לענין שיעור נשאר התקנה מדינא גם בזה"ל, ורק לענין זמן הדלקת מדליק היום גם אחר כך, והדבר מוכרח כדברינו שאי נימא כפשוטו דהשיעור עד שכלה היא מפני שבעינן פירסום הנס כ"ז ששייך ולא סגי בפעם אחת דלא כדברינו לעיל תיקשי לן להיפך כיון שהיום הפירסומי ניסא לב"ב נימא שצריך בזה השיעור כל זמן שגניעורים דשייך עוד פירסומי ניסא והיאך מצינו בזה שיעור חצי שעה לבד, ולדברינו ניחא שבעצם בזה"ל סגי במשהו שמן רק מאחר שיש תקנה עד שכלה נשאר גם בזה"ל כמו אז דרו"ק היטב בזה (ועיין ח"א כלל קנ"ד ס"ק כ"א ובנ"א שם, ותמהני שלא הביא דבמחבר מפורש דסגי בפחות כשמדליק אחר שקיעה בחוץ). בהא נחיתנא וסליקנא שהמדליק בפנים בזה"ל אין מצוה אלא בשמן כשיעור חצי שעה, המדליק בחוץ על פתח ביתו כדינא דגמרא יש מקום להחמיר שישאר דולק עד זמן שרוב בני אדם חזרו כבר מעבודתם, ובמ"א מבואר שאי מדליק בשמן טפי אינו מצוה כלל, (עיין היטב בסימן תרע"ב ס"ק ג), ואולי בחוץ בזה"ל כיון שמצוי עוברין ושבים

והנהגות

חלק א - סימן שי

תשובות

זמן כלה רגל מן השוק לענין נר חנוכה

שיש פוסקים המקילים בזמן הזה, הלא ברכושו ונכסיו לא ייכנס אדם לספיקות, ולמה ייגרע הרכוש שזוכה לקיים מצות אלקינו, שבזה לא חושש כלל שיפסיד שכן מצוה דנ"ח, מעין מצות הדלקה במקדש, וז"ל הריב"ש בתשובותיו המובא בב"י סימן תר"צ, "שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק עאכ"ו שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוה שהם כבשוננו של עולם ואין נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכנסים עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים" ע"כ לשונו. וראוי לזרז לקיימה, כשם שזידו בעבורה במקדש, ומה שכמה צדיקים איחרו היינו מפני שחיכו עד שהקהל יתאסף שבכה"ג יהא פירסומי ניסא טפי.

וע"כ בחו"ל שצאת הכוכבים הוא בשעה חמש לערך, ראוי להניח שמן עד זמן שרוב החנויות יסגרו והיינו בשעה שבע, ועוד חצי שעה עד שכולם יחזרו לבתיהם, וכאן בדרום אפריקא שהוא זמן הקיץ אני מוזרז מאד להדליק מיד בצאת הכוכבים ולא להתמתן עד שנכנסים לחשש של כלה רגל מן השוק כמ"ש.

ועיין מועדים וזמנים ח"ב (סימן קמ"א) שחובות פירסומי ניסא בנ"ח היינו ליהודים שחייבין להאמין בהשגחה פרטית, ולפי זה בע"ש ומוצש"ק שהחנויות סגורות לכאורה לא היה שייך הזמן עד שכלה רגל מן השוק, רק נראה שחז"ל לא פלוג, וקבעו משך זמן הדלקה בשיעור שוה.

דלוקים עד שעה מאוחרת מאד משום שבסביבות ביתו התאספו אצלו אנשים עד שעה מאוחרת מאד וזהו הזמן דכלה רגל מן השוק, דבאמת המעיין בראשונים יראה כמו שביארנו שהשיעור הוא עד שכולם ראו, ואף אם אחר כך נמצאים שוב בשוק כיון שראו פעם שעברו תו אין עוד המצוה ומדינא די בכך, והיינו עד שבע או שבע וחצי בערב, ולא בעינן שידלק נ"ח כל הזמן שאנשים נמצאים בשוק אף שכבר ראו, ולא נחזיר מרן זצ"ל מעיקר הדין דכלה רגל מהשוק אלא לפרסם הנס יותר כיון שהדליק בחוץ. ע"ע משי"כ בזה במועדים וזמנים ח"ב סימן קמ"א.

ובדרום אפריקא הנה בזמן חנוכה הוא קיץ, וצאת הכוכבים הוא רק בשבע וחצי בערב, והחנויות כבר סגורות באותה שעה, וגם שאנשים לא רגילים כלל להסתובב בלילות בחוץ מפני פחד, ומפני כן הוזהרתי מאד שלא לאחר זמן ההדלקה מפני שכלה מהר רגל מן השוק, ואף שכתבו הקדמונים שבזמננו עיקר ההיכר הוא לבני בית, הלא הגר"א ומהר"ל מפרגא זצ"ל מתמירים גם בזה"ל מאד שלא להדליק בברכה אלא תוך חצי שעה, ובשאר מדינות סומכין שלא כלה עוד רגל, אבל בדרום אפריקא שכלה ראוי לדקדק מאד בדבר.

ובלאו הכי תמהני על המאחרים, שהרי נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, עד שמחוייב לשאול על הפתחים ליכות להמצוה, ואעפ"כ רבים מדליקין לכתחילה אחר חצי שעה אפילו מצאת הכוכבים, ולא חשו שלכמה מגדולי עולם (מהמר"ל, הגר"א ועוד) לא קיימו מצוה נ"ח כלל, ואף

ברוב העולם זמן חנוכה יוצא בחורף, ולכאורה כלה רגל מן השוק היינו כל זמן שהרבים חוזרים הביתה מהחנויות וראים נר חנוכה, וכמו שכתב בשלטי גיבורים פ"ב דשבת בשם הרי"א, ולא עד שתכלה רגל היחידים אלא רגל הרבים כגון מוכרי עצים וחנונים וכיו"ב שדרכן לאחר בשוק אחר חשכה. ובריטב"א הנרפסים מחדש לה' שבת כתב מוכרי עצים וכו', ובכל מקום הדבר לפי מה שהוא והמנהג הפשוט שישארו כל זמן שהחנויות המוכרים שמן וכיו"ב פתוחות עכ"ל. בכל אופן אין הכוונה של כלה רגל כפשוטו ממש כל זמן שאנשים בשוק, שזהו עד שעה מאוחרת מאד, אלא הכוונה לאנשים שבשעת ההדלקה היו עדיין בחנויות ולא ראו הדלקה, ובשבילם יהא הנר דולק כחצי שעה אחרי זמן הדלקה שגם הם יראו פירסומי ניסא, ולכן צריכים לשים שמן שידלק עד אז, והיום רוב החנויות נסגרות בשבע בערב, וע"כ זהו השיעור היום בנ"ח שיהיה דולק עד חצי שעה אחר שעה זו שרוב החנויות יסגרו, וכמבואר בש"ג, לכן כשאני נמצא בארץ ישראל בחנוכה אני מקפיד מאד לשים שמן שידלק עכ"פ עד שעה שבע וחצי בערב.

מיהו בעיה"ק רבים נוהגין לשים שמן שדולק עד צאת הלילה, ואף שאי"ז מעיקר דין רחצות לילה הוא זמן של כלה רגל מן השוק לגמרי, אלא כיון שמדליקין בחוץ ואנשים מסתובבים בחוץ וראים הנרות מחזיקים עד שעה מאוחרת מאד כדי לפרסם ולקדש השם, אבל לא שזהו חוב מדין נ"ח לומר שעד אז לא כלה רגל, ובחנם תולים במרן הגר"א זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) הסיבה שהנרות אצלו נשארו

הררי

חלק א - סימן קס

קדם

ביסוד חיוב פרסום הנס בנר חנוכה

כתב הרמז"ס צ"ד הלכה י"ב. "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן המדקה שאל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק". והיינו דאף דכל שאר מצוות התורה קיי"ל דהמבזז א"ל יבזזו יותר מחומש, עיין בשו"ע אורח (סי' תרכ"ו), מ"מ במצוות שיש בהם פרסומי ניסא חייב להוציא את כל ממנו [ועמו כן לגבי ד' כסות כמבואר בפסחים צ"פ ע"פ (ט, ז) וברש"ס שם, ואשר הטעם בזה הוא משום פרסומי ניסא כש"כ המ"מ כאן בזה' חנוכה].

והביאור בזה, דכשפרסם את הנס יש זה קיום של קידוש ה', שהוא מפרסם לרבים את הנס שה' עשה לבניו להושיעם מלרועם נזקים ונפלאות, וכן מייית הרי" פערלא בפרס"מ של הרס"ג בשם ר"ד הכנ"י (מ' נט - ס, עמ' 508) דנפק"ל מהפסוק צ"פ אמור (ויקרא כב, לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, ודרשו עלה בספרא ממשמע שאל' ולא תחללו אמור קדוש, וכתב שם דזכו המקור שחייבין כהלל ופרסומי ניסא. וא"כ כמו שצבירת חילול ה' חייב למקור נפשו שלא יחלל את ה', ה"נ במצוות קידוש

ה' חייב להוציא את כל ממנו לקדש את ה' ע"י פרסומי ניסא דהדלקת נרות. **והנה** נגמ' שבת (כא, ז), "מצוהה משתקעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכו', ועד כמה, אמר רבה בר בר חנה אמר ר"י עד דכליא ריגלא דתרמודאי. ופרש"י רגלא דתרמודאי, "שם חומה מלקטי ע"ס דקיס ומתעבדים בשוק", יו"ש, [וע"ע בראשונים שם דפליגי על רש"י]. ומשמע מדברי רש"י דיש קיום דפרסומי ניסא גם לגבי הגויים, וכן מוכח מתפילת על הנסים שאומרים "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", והכוונה לגבי הגויים שהרי אח"כ אומרים "ולעמך ישראל עשית תשועה וכו'". וקצת דהא גם חיוב מציית אסתר הוא משום פרסומי ניסא, ולא מפרסומי את הנס אלא לגבי ישראל ולא לגבי הגויים, ואף דכפשוטו הרי לא שייך צפורים שהפרסום הנס בו הוא ע"י קריאת המגילה, לפרסם את הנס לגויים שאין להם שייכות כלל לתורה, אלא מ"מ טעמא דמי' מאי שאל דין פרסום הנס בחנוכה, שחיקו בו שיתקיים הפרסום גם אצל הגויים, מדין פרסום הנס צפורים או צפחה שלא תיקנו שיהא הפרסום אף לגבי הגויים.

והנראה בזה, דהנה יעוין בראשונים בנסהדרין

(סא, ז) שהקשו לרצא דהעובד מאהבה ויראה פטור, א"כ למה עבודת כוכבים היא דין יסור ואל יעבור הא' הו"ל עובד מיראה. ואמנם יעוין ברמז"ס בפרס"מ מצוה ט' שכתב לישב זה בזה"ל, "שלא נשמע אליו אלא נמסור עצמינו למיתה ולא נתעבו לחשוב שפכרנו אעפ"י שצליבותינו מאמינים בו יתעלה, וזאת היא מצוה קדוש ה' המלווים בה בני ישראל בכללם". והיינו דאף שאינו עובר באמת בלאו דע"ז, מ"מ מלך דין קידוש השם עליו להרחות לגוי שאינו מאמין בע"ז שלו.

ולפ"ז נראה דזכו הטעם להא דחלוק דין פרסומי ניסא בחנוכה מדין פרסומי ניסא צפורים, דחנוכה שנלחמו היונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רבונך, בזה מה שאלו חייבים בפרסומי ניסא הוא מטעם קדוש השם [כדברי הר"ד הכנ"י הנ"ל]. וע"כ החיוב הוא להרחות לגויים שאין אלו כנענים לרדיפת הדת ולא נחת מפני כל, וה' מלינו מידס. משא"כ צפורים שהיה הנס בהלל הגוף בזה ענין פרסומי ניסא הוא להודיע על מעלת הכטחון בזה שכל קוץ לא יבשו, וזה שייך לישראל דוקא וכדכתיב ישראל צמח בזה' עורם ומגנים הוא.

חמד

שבת - דף כ"א ע"ב

חשוך

להדליק נר חנוכה בכביש שנוסעים בו הרבה מחללי שבת

תשובה מסתבר שעדיף להדליק כלפי רחוב שמועטים הם המהלכים בו אך הם שומרי שבת, כי מחללי שבת בפרהסיא דינם כעכו"ם כמבואר בשו"ע בכמה מקומות.

אדם היכול להדליק נר חנוכה בערב שבת כלפי רחוב שמועטים הם המהלכים בו, או להדליק בחלון כלפי כביש שרק מכוניות מחללי שבתות עוברים שם, ואין שם מדרכה כי אם כביש למכוניות, היכן ידליק?

תורה

חנוכה - סימן ג

שלמי

בשיעורא דעד שתכלה רגל מן השוק

שידלק חצי שעה והוי אכתי נר מצוה ואסור לכבותו, וצ"ע.

עוד מעשה, באחד שהיה מדליק בתוך ביתו לאנשי ביתו, והפרסומי ניסא היה רק לבני הבית, ולאחר כרבע שעה מן ההדלקה הלכו כל בני הבית מן הבית, וכיבה את הנרות קודם שיצאו מן הבית, כי לא רצה להשאיר הנרות דולקים כשאין איש בבית מפני פחד שריפה, ואמר דכיון דהפרסומי ניסא אצלו הוא רק לבני הבית, א"כ לאחר שיצאו כולם מן הבית הוה ליה כמי שכלתה רגל מן השוק, וכבר אינו נר מצוה ושרי לכבותה, כמש"כ השו"ע בס' תרע"ב ס"א דלאחר זמן המצוה מדינא שרי לכבותה. וטפי מזה דן, דאפשר דאף מתחלה יכול ליתן מעט שמן שידלק רק כשיעור זה דעד שיצאו בני ביתו מן הבית, כי זהו שיעור זמן המצוה אצלו. ואולם למש"כ דבר זה צ"ע טובא, דאפשר דאף לריטב"א אם מדליק בשמן פחות משיעור של חצי שעה לעולם לא קיים המצוה, דליכא בכה"ג שיעור המצוה, וגם לכבותו יהא אסור, דאכתי נר מצוה הוא.

בס' תרע"ג ס"ק י"ג בשם הפמ"ג (סי' תרע"ה בא"א ססק"ב) לענין מעריב, וכן במ"ב סי' תרע"ה סק"ו לענין שלא לטלטל ממקומן ע"ש, וא"כ כל שלא דלק עדיין כשיעור אכתי נר מצוה הוא, ותו דהאין יבדך בתחלה כשדעתו בעת ההדלקה לכבותו בידים קודם שיעור זמן הדלקה, ואמר השמש, דכיון שיצאו כל הקהל לביתם, ואין מי שיראה יותר את הנרות, חשיב שכבר כלתה רגל מן השוק לגבי נרות אלו, דהא טעם ההדלקה בבית הכנסת הוה משום פרסומי ניסא לקהל שבבית הכנסת, וכיון שיצאו כולם ויחזרו רק אחרי זמן השיעור של חצי שעה, כבר נגמר זמן המצוה קודם חצי שעה. ולכאורה לשי' הריטב"א דשיעורא דחצי שעה לאו דוקא, והכל לפי הענין והמקום, א"כ אפשר דהכי נמי כיון שיצאו כל אנשי ביהכ"ג שהדליק עבורם, הו"ל ככלתה רגל מן השוק, ושפיר דמי לכבותו מיד. אולם לפי מה שנתבאר דבפחות מחצי שעה אפשר דמודה הריטב"א דאינו יכול להדליק, משום דחז"ל קבעו שיעור הדלקה לכל הפחות של ח"ש, א"כ ה"נ צריך

והנה יש להסתפק לשיטת הריטב"א דתליא לפי ענין המקום, האין יהא הדין במקומות שהשיעור דעד שתכלה רגל הוא בפחות מחצי שעה, אי סגי במקומות אלו שידלק פחות מחצי שעה, ויכול לשים במקומות אלו מעט שמן פחות משיעורא דחצי שעה, או דהריטב"א נמי מודה דשיעור של חצי שעה לכל הפחות לעולם בעי, משום דחז"ל קבעו לכה"פ שיעור הדלקה של חצי שעה שזה היה השיעור דעד שתכלה רגל מן השוק בזמניהם, ורק לחומרא כתב דהיכא דעדיין לא כלתה רגל מן השוק צריך שיתן שמן טפי משיעור זה.

ומעשה בבית הכנסת אחת, שהדליקו נרות חנוכה במוצאי שבת לאחר תפלת מעריב בברכה כדון, ואחר כך הלכו כל הקהל לביתם להדליק נ"ח, וכשיצאו כולם כיבה השמש את הנרות ונעל את בית הכנסת, ונמצא שדלקו הנרות רק כמה רגעים, וכשנודע הדבר אמרו לו דלאו שפיר עבד, דהא נרות בית הכנסת נמי בעי שמן כשיעור הדלקה של חצי שעה, כמבואר מדברי המ"ב

חזון

חנוכה - זמן הדלקת נרות חנוכה

עובדיה

א. זמן הדלקת נרות חנוכה בצאת הכוכבים לא מאחרים ולא מקדימים, וצריך ליתן שמן בנרות שיעור שתדלוק חצי שעה אחר צאת הכוכבים^(א). ומי שלא הדליק בתחלת הלילה, והגיע לביתו בשעה מאוחרת, וכל בני הבית כבר נרדמו, אם יכול להעיר אחד או שנים מבני הבית, כדי שישמעו ממנו ברכת "להדליק נר חנוכה", הנה מה טוב, ואם לאו, יברך וידליק נר חנוכה^(ב).

ד. מי שהגיע לביתו בלילה בשעה מאוחרת בימי חנוכה, ולפניו מצות תפלת ערבית, ומצות הדלקת נר חנוכה, יקדים להתפלל תפלת ערבית, שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. ועוד שיש להקדים קריאת שמע שהיא דאורייתא, ואח"כ ידליק נר חנוכה, ויקיים גם פרסומי ניסא^(ג).

(א) מרן בש"ע (סי' תערב ס"א) כתב, אין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים. וכתבו האחרונים, שסוף שקיעה היינו צאת הכוכבים, כמו שאמרו כיו"ב (בתענית יב). כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, והיינו צאת הכוכבים. וכן פירש הרא"ש שם.

(ב) הנה כתב מרן שאם לא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד זמן שתכלה רגל מן השוק, ומידו הני מילי לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה. עכ"ל. וכתב המג"א (סק"ו), מדרסת הש"ע משמע דעתו שיברך ג"כ להדליק נר חנוכה, ורש"ל (בתשובה סי' פה) כתב, דדוקא עד חצות. וא"כ אחר חצות אין לברך. ובהגהות מיימוני (הל' חנוכה פ"ד אות ב) כתב, אמנם כיון שאין אנו מדליקים אלא בתוך הבית מבפנים, ופרסום הנס הוא רק לבני הבית, כל זמן שבני הבית ערים צריך להדליק ולפרסם הנס, אפילו עד עמוד השחר. ע"כ.

ועינא דשפיר חזי להרב חמד משה (סק"ג) שכתב, שאם לא הדליק נ"ח עד שישנו כל בני הבית, טוב שיקין שנים מהם, ואם אי אפשר להקצים, מ"מ יברך וידליק. תדע שלפי דברי המג"א שהצריך שבני הבית יהיו ניעורים, אמו אם יהיה במקום שאין איש מאנשי הבית שם ידליק בלי ברכה? זה לא שמענו ולא ראינו כפוסקים. ואדרבה כתב הרי"א ז"ל שאפילו אם הוא נמצא בין העכו"ם לבדו צריך שידליק ומסתמות דבריו משמע שמדליק בברכה, [וכן כתב הרב מאורי אור חלק באר שבע דף פב ע"א], אלא ודאי שאם יכול לפרסם הנס ברכים עדיף מפי, ואם לאו לא יבטל המצוה בברכה, וכן נוהגים העולם. ע"כ. וכ"כ הגאון ר' דוד עמאר בספר תפלה לדוד (דף פד ע"ב), שמדברי הפרי חדש שכתב, שיש להדליק בברכה עד עמוד השחר, מוכח שאין חילוק אם היו בני הבית ניעורים או לא. וסיוע לזה מ"ש בעל המאורות (שבת כא: עמוד סט), וז"ל: דמי שנמצא בכפר, ואין עמו ישראל אחר, צריך להדליק ולעשות פרסומי ניסא לדיריה. שהרי אף מי שיש לו בית, והוא עומד יחידי, צריך לברך ולהדליק. וכן שמעתי שנהגו כן חכמים המדקדקים במצות. ע"כ. וכ"כ האחרות חיים (הל' חנוכה אות יג), והרי"א

(פ"ב דשבת, אות טו), והב"י (סי' תרעו). וכ"כ יד"נ הגר"ח סופר ביומין דחנוכה (עמוד רמב), לתמוה על מ"ש המג"א, שאם בני הבית ישנים לא יברך, כי למה יגרע ממי שאין לו בני בית, שמדליק בברכה עד עמוד השחר. וגם במנהגים כתבו "שטוב" להדליק כל זמן שבני הבית ניעורים, משמע שאינו לעיכובא. ע"ש. [וכן עיקר. ודלא כמו שהשיב לו בשו"ת צ"ח אליעזר חלק יג (סימן ע"א אות ד), דאח"כ לא יברך. וגם דלא כמ"ש בשו"ת תפלה למשה חלק ב (סימן מט אות ד). ע"ש]. ובשלמי מועד (עמוד ריח) כתב שהגאון רש"י אורבך הורה למי שחזר לביתו בשעה מאוחרת, שידליק נרות חנוכה בברכה, ומה טוב אם אפשר שיעמדו עוד בני אדם בשעת הדלקתו לפרסומי ניסא. ע"כ. ומוכח דס"ל שאין זה מעכב. ומ"ש המשנה ברורה בשער הציון (סק"י) על זה דספק ברכות להקל, הרי החמד משה סיים, שנוהגים העולם לברך, וכלל גדול בדינו ספק ברכות במקום מנהג לא אמרינן. כמ"ש התרומות הדרשן (סי' לד), והגר"ח פלאגי' במועד לכל חי (סי' י אות מח), ובשו"ת חסד לאברהם ח"א (סי' יח), ובספר טהרת המים (מע' ס אות ט), ובשו"ת ויאמר משה (חאו"ח סי' כא), ובשו"ת אהב משפט (חאו"ח סי' ח), ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' ז). ועוד שהמחזור ויטרי והאגודה כתבו שיכול להדליק כל הלילה. וכ"כ הרשב"א וקצת מפרשים, שהביאם הרב המגיד. וכן פסק במנהגי מהרי"ל (הל' חנוכה עמוד תה). וכן פסק אחרים מן הש"ע. ולא התנו שצריך שיהיו בני הבית ערים, ש"מ שאין זה אלא על צד היותר טוב. וגם רבינו פרץ כתב "שנכון" שידליק בזמן שבני הבית ערים, אלמא שזה אינו לעיכובא. ועוד שכן פסק מרן להלכה. וכמ"ש הגר"י טייב בערך השלחן (סי' תערב סק"ד), שממה שסתם מרן הש"ע, שמדליק כל הלילה משמע דהיינו בברכה. ע"ש. וגם משמע שא"צ שיהיו בני ביתו ניעורים. וכ"כ בספר מצות נר איש וביתו (עמוד יב) ע"ש. ועוד שבאן המחלוקת היא במצוה ולא בברכה, וידועים דברי הרדב"ז (סי' רעט ותרכו), דבבב"ג לא אמרינן ספק ברכות להקל. וע' בשו"ת יביע אומר ח"ה (חאו"ח סי' מב אות ה) בשם מרן החיד"א, שאם המחלוקת במצוה ומרן ס"ל לברך, לא אמרינן בהא סב"ל נגד מרן. וברוכי נמי מברכינן. ע"ש.

והנה יש אומרים בשם הגר"ז מברסלב, שמכיון ששיעור השמן שבנר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, בזמן הזה שאנשים רבים עובדים ושבים עד השעות המאוחרות בלילה, צריך ליתן שמן בנר חנוכה עד זמן שתכלה רגל מן העובדים ושבים, אף שזה נמשך כמה שעות. וכך היה נוהג. ובאמת שאין זה מוכרח, שאחר שקבעו חכמים משך זמן ההדלקה שהוא כחצי שעה, לא ישתנה הדין כלל, ובפרט להנהיגם להדליק בפנים, וכמנהג רוב העולם. וא"צ לתת שמן בנר כמנהג הלוק העובדים ושבים ברשות הרבים. וראיתי גם מה שהשיב על זה בשו"ת אור לציון (סי' מד) שג"כ הביא השמועה על הגר"ז הנ"ל. והשיב על זה שאינו מוכרח. ע"ש. אולם ראיתי עתה בספר עובדות ונהגות לבית בריסק (ח"ב עמוד צט) שכתב, גדול אחד ממקורבי הגר"ז כתב, שהשיעור חצי שעה היה רק בזמנם, אולם עתה הכל חלוי בזמן שתכלה רגל מן השוק, ואמר מרן הגר"ז, שאינו נכון, אלא מה שאמרו עד שתכלה רגל מן השוק הוא שיעור זמני מסוים, חצי שעה. והביא ראיה לזה ממנחות (לא). לענין תפלין, שג"כ נאמר שיעור זה עד שתכלה רגל, ושם לא שייך לתלות בתכלה רגל אלא שהוא שיעור קבוע. ומ"מ הגר"ז הדליק נר חנוכה כמה שעות בלילה עד שישער שאין רבים מצויים עוד ברחוב. עכ"ל. ונראה דס"ל כמ"ש ביומין דחנוכה (עמוד רמב), שהמדליקים בחוץ או בחלון, אע"פ שאין חיוב להוסיף שמן יותר מחצי שעה, מ"מ המוסיף שמן על השיעור הנו"י יש בו הידור מצוה. ואף להמדליק בפנים יש בזה הידור מצוה לבני הבית. וכן נראה בספר לקט יושר. ומ"מ כיון דליכא חיובא, מותר לכבות נרות חנוכה אחר חצי שעה. ע"ש. ובשו"ת משנה הלכות ח"ד (סי' עט) העלה ג"כ שאף בזה"י שיש עובדים ושבים עד שעה מאוחרת, מ"מ די בהדלקת חצי שעה וכו'. ע"ש. וראה עוד בתשובות ונהגות ח"א (סי' שצ).

(ו) מי שהגיע לביתו בשעה מאוחרת בלילה, ועדיין לא התפלל ערבית, ולפניו מצות תפלת ערבית שהיא תדירה, ומצות הדלקת נר חנוכה, שהיא פרסומי ניסא, מי מהן קודם. ואיברא דבגמרא (שבת כג:) איתא, שקידוש היום ונר חנוכה, נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא, אף על פי שהקידוש תדיר, נמצא דפרסומי ניסא עדיף מתדיר, התם כשאי אפשר לקיים אלא אחד מהם, כבה"ג פרסומי ניסא עדיף, אבל כשיכול לקיים שניהם יקדים לעשות התדיר ואח"כ יקיים גם הדלקת נ"ח, משום פרסומי ניסא. וכמ"ש להדיא התוספות (שבת כג:), שבקריאת התורה של ר"ח מבת שחל בשבת, מקדימים לקרות בס"ת בשל ר"ח שהוא תדיר, ואח"כ בפרשת הנשיאים (שהוא של חנוכה), דכיון דמצוי למעבד תרווייהו תדיר קודם, ואח"כ פרסומי ניסא, עבדינן תרווייהו, ורק היכא דלא אפשר למעבד תרווייהו פרסומי ניסא עדיף. ע"ש.

פרסומי ניסא לגויים ובאמצעות SKYPE

כשנמצא לבדו. והכריע בשער הציון כי לכתחילה ידליק ולא יברך, משום "ספק ברכות להקל", אך מי שרוצה לנהוג כהחמיר משה, אין מוחים בידו. ובביאור מחלוקתם כתב האגרות משה (או"ח ח"ד סימן קה אות ז) כי לדעת המג"א, דין 'פרסומי ניסא' הוא חלק מקיום המצוה, והוא לעיכובא, שאם היה לבדו ולא פרסם את הנס בפני אף אדם, אינו יכול לברך. יחד עם זאת, לדעתו, 'פרסומי ניסא' מתקיים גם במקום שנמצאים רק גוים והנס מתפרסם בפניהם בלבד. ולדעת החמיר משה, 'פרסומי ניסא' אינו חלק בקיום המצוה אלא דין נוסף מפרטי קיום המצוה, שראוי לקיימו לכתחילה, ואינו לעיכובא בקיום המצוה. ברם דין 'פרסומי ניסא' מתקיים רק בפני יהודים הרואים את הדלקת הנרות, ו'פרסומי ניסא' בפני גוים אינו נחשב לקיום ענין פרסום הנס.

אולם עדיין לא מובן מה הקשר בין הדברים, ומדוע אם 'פרסומי ניסא' הוא חלק בקיום המצוה, דין זה מתקיים גם במקום שנמצאים רק גוים, ואם 'פרסומי ניסא' הוא דין נוסף מפרטי קיום המצוה, שראוי לקיימו לכתחילה, אין דין זה מתקיים בפני גוים, וצ"ב.

פרסומי ניסא - קיום מצות קידוש ה'

ג. נראה בביאור הדברים, בהקדם דברי שו"ת התעוררות בתשובה (ח"ג סימן תנו) שכתב: "הדר בין גוים נראה לי מחויב להדליק על פתח ביתו מבחוץ או בחלון הסמוכה, דיתפרסם הנס בין הגוים שישאלו מאי הוא, ויודע להם על ידי זה המעשה ועיקר הנס. ומקרא מלא הוא (יחזקאל לח, כג) וְהַתְּהַלְלִיתִי וְהַתְּקַדְשִׁיתִי וְנִדְעַתִּי לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים וַיֵּרְעוּ בִּי אֲנִי ה', וכמה מקראות דמורים על זה דהקב"ה מדקדק על חילול שמו בין הגוים ועל קידוש שמו ביניהם". ומבואר בדבריו שענין ה'פרסומי ניסא' בהדלקת נרות חנוכה, הוא הקידוש שם שמים ברבים הנגרם על ידי הדלקת הנרות. ומכיון שקידוש שם שמים מתקיים גם לעיני גוים כלשון הכתוב, מתקיימת חובת פרסומי ניסא בהדלקת נרות חנוכה כאשר גוים בלבד צופים בנרות וכן הובא בספר הררי קדם (מועדים סימן קעט) מובא בשם הגרי"ד סולובייצ'יק שהוכיח את יסוד הדברים, מדברי הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד הלכה יב) "דכשפרסם את הנס יש בזה קיום של קידוש ה', שהוא מפרסם לרבים את הנס שה' עשה לבניו להושיעם מצרתם בניסים ונפלאות".

וכידוע, בשל האמור לעיל, חסידי חב"ד שלוחיו של הרב, נוהגים על פי משנתו ומדליקים את נרות החנוכה במקומות הציבוריים המרכזיים ביותר ברחבי עולם, לקדש שם שמים לעיני כל יושבי תבל, יהודים וגוים. וממוצא הדברים למדנו, כי בחנוכה יש למושג 'פרסומי ניסא' משמעות נרחבת ביותר, היות ומטרת הדלקת הנרות נועדה לקדש שם שמים בעולם, ולכן היא כוללת גם פרסום הנס לעיני הגוים.

ונראה כי זהו עומק הטעם להבדל בין גרר פרסומי ניסא בחנוכה, שהוא חלק בקיום המצוה, לדין 'פרסומי ניסא' פורים ובפסח, שאין זה מעיקר המצוה אלא רק דין נוסף מפרטי קיום המצוה, היות ובחנוכה ה'פרסומי ניסא' נועד לקדש שם שמים להראות נפלאותיו לעיני כל.

ומעשה עולים כל הדברים בבנה אחד, ומבואר היטב דעת המג"א, ש'פרסומי ניסא' הוא חלק מקיום המצוה, ולכן דין זה מתקיים גם במקום שנמצאים רק גוים, והא בהא תליא, כי כאשר גרר הפרסומי ניסא הוא חלק מקיום המצוה, פירוש הדבר שיש משמעות נרחבת לדין ה'פרסומי ניסא', והוא כולל גם פירסומו לעיני הגוים.

אך דעתו של החמיר משה היא, שה'פרסומי ניסא' אינו מעיקר קיום המצוה, אלא דין נוסף מפרטי קיום המצוה, שראוי לקיימו לכתחילה [ולכן התיר להדליק בברכה גם כשהנס אינו מתפרסם כלל], והדין של דין פרסומי ניסא אינו נרחב, ולכן מצטמצם לפרסום רק בפני ישראל ולא בפני גוים.

...

לאור המבואר, היות ובחנוכה מטרת הדלקת הנרות נועדה לקדש שם שמים בעולם, יש למושג 'פרסומי ניסא' משמעות נרחבת ביותר, ולכן היא כוללת גם פרסום הנס לעיני הגוים, ונשוב לדון בשאלה שפתחנו בה, האם כאשר נמצא לבד בביתו ומדליק את הנרות, ואחרים צופים בהדלקה באמצעות שידור חי [בתוכנת skype או בכל אמצעי תקשורת אחר] - האם נחשב הדבר ל'פרסומי ניסא', ורשאי להדליק בברכה, גם לדעת המג"א שאין להדליק בברכה אלא אם כן אחרים נמצאים בביתו ורואים את ההדלקה [ולדעת החמיר משה והאגרות משה שפסק כמותו, בכל מקרה רשאי להדליק גם כשנמצא לבדו].

באחד מימי החנוכה תשע"א, שהה בני רפי הי"ו בביתו בלוס אנג'לס, בעוד שאשתו שהתה באותה עת בניו יורק. כאשר הגיע לביתו בשעת לילה מאוחרת להדליק את הנרות, צפתה אשתו בהדלקה באמצעות תוכנת הטלפון האינטרנטית skype המאפשרת תקשורת וצפיה בין אנשים באמצעות המחשב בשידור חי. והנה כתב המשנה ברורה (סי' תרעב ס"ק יא) כי מותר להדליק נרות חנוכה "עד עמוד השחר ובברכה, דווקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם, אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכי נמי לדידן. ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בניו ישנים, מן הנכון שיקצט, כדי שיוכל להדליק בברכה". ולפי זה יוצא, שאם רפי היה מדליק את הנרות בביתו בשעת לילה מאוחרת, ללא נוכחות אף אחד מבני ביתו, לכאורה לא היה יכול לברך על הדלקה זו, מכיון שאין 'פרסומי ניסא' בהדלקה, לא לבני רשות הרבים [בגלל השעה המאוחרת] ולא לבני הבית [שלא שהו בבית]. אלא שכאן נשאלה השאלה, האם כאשר צופים בהדלקת הנרות באמצעות שידור חי [בתוכנת skype או בכל אמצעי תקשורת אחר] נחשב הדבר ל'פרסומי ניסא', ואפשר לברך על ההדלקה. התשובה לשאלה זו מצריכה בירור בגדר דין 'פרסומי ניסא', ואגב זה נברר האם 'פרסומי ניסא' מתקיים רק כאשר יהודים רואים את הדלקת הנרות, או גם במקום שנמצאים רק גוים והנס מתפרסם אצלם בלבד.

פרסומי ניסא בפני גוים

א. במסכת שבת (כא, ב) מבואר כי מצות הדלקת נרות חנוכה "משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", ואמרו: "עד כמה, אמר רבה בר רב חנה אמר ר' יוחנן עד דכליא רגלא דתרמודאי". ונחלקו הראשונים מי הם ה'תרמודאי'. רש"י פירש: "רגלא דתרמודאי, שם אומה מלקטי עצים דקים, ומתעכבים בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשיכה, ומבעייהם בבתיהם אור, וכשצדיקים לעצים יוצאים וקונים מהם". לשיטת רש"י "תרמודאי" הם מוכרי עצים שאינם יהודים הנמצאים ברשות הרבים עד שעה מאוחרת.

אולם הר"ף כתב: "רגלא דתרמודאי, פירוש עצים ידועים אצלם ונקראים תרמודא, ובני אדם המביאים אותם נקראים תרמודאי, ומתעכבים עד אחר שקיעת החמה כמו חצי שעה עד שמגיעין לבתיהם". לשיטת הר"ף, 'תרמודא' הוא שם של עצים ידועים, ולא שם של אומה, ומוכרי עצים אלו נקראים 'תרמודאי' ומתעכבים ברשות הרבים עד שעה מאוחרת.

וביאר ידידי הגר"מ שטדנבוך בספרו מועדים וזמנים (ח"ב סימן קמא) שהנפק"מ בין פירוש רש"י ופירוש הר"ף, האם יש פרסומי ניסא גם לגוים. וכדבריו מובא בשם הגרי"ד סולובייצ'יק בספר הררי קדם (מועדים סימן קעט) "והנה בגמרא שבת אמר רבי יוחנן עד דכליא רגלא דתרמודאי, יעו"ר". ומשמע מדברי רש"י דיש קיום פרסומי ניסא גם לגבי הגוים."

ברם הגר"מ שטדנבוך שולל לחלוטין את קיום דין 'פרסומי ניסא' בפני גוים, מכיון שמהות דין זה הוא לפרסם השגחת הקב"ה בעולם ולחזק את האמונה בו יתברך, וחייב זה הוא בפני ישראל ולא בפני גוים. ולכן הוא מסביר את כוונת רש"י, ששיעור זמן הדלקת נרות חנוכה תלוי בהימצאותם של התרמודאים בשוק, בגלל הפרסומי ניסא שיש לישראלים הקונים עצים מהמוכרים התרמודאים הגוים. וכן ביאר בשו"ת להורות נתן (חלק ד סימן סג אות ג) את דברי רש"י: "הנה אין הכוונה שהפרסום הוא להתרמודאים שהם נכרים, אלא בשביל ישראל היוצאים לשוק עד אותה שעה דכליא רגלא דתרמודאי, דעד אותה שעה מצויים גם ישראלים בשוק לקנות עצים". ואף בשו"ת משנה שכיר (סימן ר) כתב: "לפע"ד הדבר פשוט, ואין צריך לשום אריכות דברים, דוודאי דמה שהתקינו חז"ל להדליק נרות מבחוץ לפרסומי ניסא, ודאי דרק לפרסם הנס בינינו כיונו חז"ל, דמה לנו לפרסם הנס לבין העמים, מה לנו ולהם".

ב. נראה כי בשאלה האם 'פרסומי ניסא' מתקיים גם בפני גוים, נחלקו המג"א (סי' תרעב ס"ק ב) והחמיר משה (שם) האם מותר להדליק בברכה, כאשר נמצא לבדו, ללא אחרים שיכול לפרסם את הנס בפניהם. לדעת המג"א, לא ידליק בברכה אלא אם כן אחרים רואים, ועל כן אם בני ביתו ישנים, עליו להקיצט. אך לדעת החמיר משה, רשאי להדליק בברכה גם

היך כצבי - המישך

אולם מאידך גיסא נראה כי כאשר יש צורך בפרסומי ניסא כדי שיוכלו לברך על ההדלקה נלדעת המג"א שאין להדליק בברכה אלא אם כן אחרים נמצאים בביתו ורואים את ההדלקה, שפיר מתקיים 'פרסומי ניסא' גם על ידי ראייה באמצעות שידור חי בתוכנת **skype** או בכל אמצעי תקשורת אחר. שהרי נתבאר לעיל כי בחנוכה יש למושג 'פרסומי ניסא' משמעות נרחבת ביותר, היות ומטרת הדלקת הנרות נועדה לקרש שם שמים בעולם, ולכן היא כוללת גם פרסום הנס לעיני הגוים, ואם כן בכלל זה נראה שגם באמצעות שידור חי נחשב הדבר ל'פרסומי ניסא' ורשאי להדליק בברכה, היות וגם באמצעים אלו מתקיימת תכלית ענין ה'פרסומי ניסא' בהדלקת נרות חנוכה, שהוא הקידוש שם שמים ברבים הנגרם על ידי הדלקת הנרות.

נמצא לסיכום, שיש שני חלקים במצות הדלקת הנר: [א] מעשה ההדלקה. [ב] פרסום הנס. והחלק השני מתקיים גם אם התוצאה, דהיינו המלכת ה' בעולם וקידוש שם שמים, היא בפני גוים וגם באמצעות תוכנת **skype**.

לפיכך נראה כי אדם הנמצא לבד בביתו ומדליק את הנרות, אך אחרים צופים בהדלקה באמצעות שידור חי בתוכנת **skype** או בכל אמצעי תקשורת אחר, רשאי להדליק בברכה. לא רק לדעת החמ"ד משה והאגרות משה שפסק כמותו, אלא גם לדעת המג"א הסובר שאין להדליק בברכה אלא אם כן אחרים נמצאים בביתו ורואים את ההדלקה, מכיון שתכלית פרסום הנס וקידוש שם שמים מתקיימת גם בראיה בדרך זו.

מצות נר איש וביתו - בירורי הלכה - סימן ב

פרסומי ניסא - הידור מצוה או חלק מהמצוה

סבור שאין זו הדלקה של מצות נר חנוכה. ואף מכאן נראה שבאם חסר הפרסומי ניסא, אין כאן הדלקה של מצוה ולא יצא יד"ח.

ומאידך אנו מוצאים בכמה מקומות את ההיפך הגמור מזה. בשו"ע סימן תרע"ב סעיף ב' מבואר: "שכח או הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא. הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור וכו'". ומבואר מכאן דהשיעור להדלקה הוא "עד שתכלה רגל מן השוק" שזהו הזמן העיקרי לפרסומי ניסא, והכל שריר ובריר וקיים. אבל כאן ממשיך המחבר בשו"ע ואומר: "הני מילי לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה וכו'". ומובא שם במשנה ברורה ס"ק י"א וכו' הרש"ל שמדליק עד עלות השחר בברכה. ואמנם הבאנו לעיל מש"כ המ"ב וכן הובא בבאר היטב בשם הגמ"ר דזה דוקא כשבני הבית נעורים, והיינו שיש קצת פרסומי ניסא. אבל באמת מסתיימת לשונו של המחבר בשו"ע משמע דבכל אופן יכול להדליק בברכה עד עלות השחר. וראה עוד בשער הציון אות י"ז הביא בשם ספר "חמ"ד משה" שדעתו שאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם, יקץ ב' או ג' מהם וידליק. ואם אי אפשר להקיצם מ"מ ידליק ויברך. דלפי המג"א אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית ידליק שם בלא ברכה. ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה בש"ט כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק. ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידליק בברכה, משמע דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף. אבל אי ליכא אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה, כן ג"ל, וכן נוהגין העולם עכ"ל. וכתב על זה בשעה"צ שם דמי שרואה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו.

ואמנם יעויין מה שכתב הרמב"ם פרק ד' מהלכות חנוכה הלכה ה': "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה, כמו חצי שעה או יותר. עבר זמן זה אינו מדליק וכו'". הרי מבואר מדבריו דבאמת לאחר שעבר זמן הדלקה שוב אינו מדליק, משום שלאחר מכן אין כבר פרסומי ניסא.

ובאמת תהיה עוד נפק"מ גדולה לדינא לענין הרואה נר חנוכה, דלדעת הרמב"ם אם עבר זמן מצותה לא יוכל הרואה לברך עליה משום שאין אלו נרות של מצוה. וכן פסק הרמב"ם בפ"ד הלכה ה': "נשאה דולקת אחר שכלה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה (ולשתמש שם לאורה) עושה עכ"ל. וכן כתב בספר התעוררות תשובה האו"ח סימן מ"ד. אבל לדעת המחבר (ומקורו בראשונים) שיוכל להדליק כל הלילה, ממילא הרואה יוכל לברך על ראיית הנר גם אחר שעבר זמן שיעור המצוה.

ועוד, דאם אדם אין לו בני בית אלא שהוא ריוק וגר לבדו, האם נאמר שידליק בלא ברכה משום דאין לו את מי להקיש. ומפשטות הדברים נראה שידליק בברכה, וכן כתב להדיא בס' יומין דחנוכה (עמ' רמ"ב). ומבואר מכל זה דגם בעת שאין פרסומי ניסא מ"מ מדליק ומברך, ומכאן שאין הדין של פרסומי ניסא עצם מעצמותו של דין הדלקת נר חנוכה.

פרסומי ניסא באמצעות שידור חי

ד. בשו"ע (או"ח סי' רכז סעי' ו-ט) נפסק: "הרואה חכמי ישראל, אומר בא"י אלקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליריאיו. הרואה חכמי אומות העולם עובדי כוכבים שחכמים בחכמות העולם, אומר בא"י אלהינו שנתן מחכמתו לבשר ודם. על מלכי ישראל אומר בא"י אלהינו מלך העולם שחלק מכבודו ליראיו, ועל מלכי עובדי כוכבים אומר, כיוון שנתן מכבודו לבשר ודם". ובהלכה הסמוכה: "מצוה להשתדל לדאות מלכים, אפילו מלכי אומות העולם". ונשאלת השאלה, כאשר אדם רואה מלך או חכם באמצעות מערכת וידאו, האם צריך לברך את הברכות הנ"ל, או שאין זו "ראיה" שעליה תקנו חז"ל את הברכות.

בשו"ת יחיה דעת (ח"ב סימן כח) הכריע שאין לברך, ודימה זאת לאדם הרואה את הלבנה באופן בלתי ישיר, שאינו מברך: "ודע שהרואה את החלק בטלוידיא, אינו מברך עליו ברכת המלכים, שהרי זה דומה למש"כ הגר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל (סימן רמב), שהרואה את הלבנה מתוך מראה (ראי) של זכוכית, אינו מברך עליה, וראה לזה מהגמרא ראש השנה (כד, ב) דאניהו במים או בעששית אינה חשובה ראייה".

ולפי זה נראה כי ברכת "הרואה" שנתקנה למי שרואה נרות חנוכה, כמפורש בשו"ע (סי' תרעו סעי' ג) "מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים ובליל ראשון מברך גם שהחיינו", אין לברך כאשר רואה את הנרות באמצעות הוידאו או בתוכנת **skype**. ומבואר לעיל, שבברכות הראייה שנתקנו על ראיית הדבר בעצמותו על ידי החושים באופן ישיר ובלתי אמצעי, עיקר התכלית הוא עצם הראיה, ועל ראייה באמצעות מערכת וידאו לא נתקנה ברכה.

יש לעיין בדין זה של 'פרסומי ניסא' אם הוא הידור מצוה, וממילא אם תהיה הדלקה שאין בה פרסומי ניסא גם כן יצא ידי"ח, שהרי אדם יוצא ידי"ח המצוה גם אם לא עשהה בהידורה. וזה שלא כמו באתרוג ששם התורה מחייבת 'פרי עץ הדור' וההידור שם הוא חלק מהמצוה אשר בלעדיו אין זה אתרוג כשר. ואפשר גם לומר שדין זה של 'פרסומי ניסא' היא היא המצוה של הדלקת נר חנוכה, וכל ענין הדלקת הנר הוא רק משום פרסומי ניסא וממילא אם לא יהיה פרסומי ניסא לא יתא זה נר חנוכה ולא יקיים את המצוה.

ובאמת נראה להביא ראיות לכאן ולכאן וכפי שיבואר להלן בעזרה.

הנה מבואר בשו"ע סימן תרע"א סעיף ה': "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות רבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. ואם היה דר בעליה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שולחנו ודיו". ופרש"י בגמרא מסכת שבת (דף כ"א) דהטעם שצריך להדליק על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ הוא משום פרסומי ניסא. ונראה פשוט דרך בשעת הסכנה תקנו חז"ל בתקנה מיוחדת שידליק בביתו על שולחנו ודיו ויהיה הפרסומי ניסא רק לבני הבית, אבל קודם התקנה הזאת (ולדעת הרבים גם לאחר התקנה אבל בשעת סכנה) הרי ברור שלא יצא ידי"ח הדלקה על שולחנו בביתו, וחייב להדליק הדלקה שיש בה משום פרסומי ניסא לכל העוברים ושבים, והיינו "על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ". ומכאן שדין הפרסומי ניסא הוא חלק מהמצוה, וכאשר לא יהא משום פרסומי ניסא גם לא תתקיים המצוה.

עוד מבואר בשו"ע סימן תרע"א סעיף ו': "מניחו למעלה מג' טפחים ומצוה להניחו למטה מג' טפחים. ואם הניחו למעלה מג' טפחים יצא. אבל אם מניחו למעלה מכ' אמה לא יצא". וכתבו הב"ח, ה"ט"ז והפרי"ח כדעת הטור שלא יצא למעלה מכ' אמה משום דלא שלטא ביה עינא. כלומר — לא יהא כאן משום פרסומי ניסא, וכל שאין בו משום פרסומי ניסא אין בו הדלקה של מצוה ולכן לא יצא ידי"ח.

וכן בשו"ע סימן תרע"ב סעיף ב': "מדליק והולך כל הלילה" ומביא שם המשנה ברורה ס"ק י"א "עד עלות השחר ובברכה. והיינו דוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכ"נ לדידן, ואם לא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה". הרי מכאן ברור דאם אין לו הדלקה שיש בה משום פרסומי ניסא, אין זו הדלקה של מצוה, ולכן ידליק בלי ברכה.

וכן מזה דמבואר בשו"ע סימן תרע"ה סעיף א': "ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה, דאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה. וכן אם מדליקה ואחזה בידו במקומה לא יצא, שהרואה אומר לצורכו הוא אחזה" כלומר — חסר פה הפרסומי ניסא, כי הרואה יהיה

מצות נר איש וביתו

פרק ו - זמנה, שיעורה ודיני הדלקתה

[ו] ואם הדליק קודם פלג המנחה בכל יום, צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה (שעה"צ תרע"ב סק"ר).

שפתי

חלק ב - חנוכה

חיים

פרסומי ניסא - כדי להודות ולהלל על כל הניסים

השמן בבית המקדש. ולא די בהכרה בנס השמן בלבד, אלא ע"י ההתבוננות בנס הגלוי הזה נתעורר ונפקח את עינינו להכיר את שאר הניסים — "ולחוסף בשבח האל והודיה לו על הניסים ששעה לנו" — "ניסים" בלשון רבים דהיינו: הניסים הנסתר. הרבים ששעה לנו ה' בישועות ובנצחונות במלחמותינו עם היוונים.

פרסומי ניסא — כדי להתבונן ולקבל עול מלכות שמים ברצון

הרש"ו מקלם זצ"ל במאמרו (חכמה ומוסר, ח"א, מאמר ס, פרסומי ניסא, עמ' קכה) מכבד שחובת פרסום הנס היא בראש וראשונה לאדם עצמו, שבהדליק הנרות יתבונן וירגיש את גודל הנס, ויקבל על עצמו עול מלכות שמים ברצון ובשמחה. על מי שאינו מתבונן כתב "נמצא, כי המבדל נר חנוכה בפשוט ואינו מתבונן צורת הדברים" — כלומר: מי שעושה רק את מעשה המצוה ואינו מתבונן בחוכמה — "מה ישיב לשולחו דבר", מה יענה להקב"ה, האם קיים את המצוה כפי חביבותה, ומהי חביבותה? "להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל וכו'".

משל למה הדבר דומה, לאדם הנוסע לחו"ל וקיבל רשימה מפורטת לקנות דברים מסוימים, ובחזרתו ממסעו שואלו נותן הרשימה: האם זכרת את הרשימה? והוא משיב: כן, זכרתי, כל יום קראתי את הרשימה ולא שכחתי, והלה חוזר ושואל: היכן החפצים המבוקשים? ונענה מהשליח שלא הביא דבר. וכי בכך שקרא את הרשימה מילא את שליחותו? כך הוא בנמשל, אנחנו מרדליקים את הנרות, ומברכים ששעה ניסים לאבותינו, ומתפללים "הנרות הללו... כדי להודות ולהלל", אך אין אנו זוכרים בשעת מעשה את תוכן המצוה ואת התועלת והתכלית שצריכים לצאת ממנה, שהיא כאמור לעיל להתבונן בנס הגלוי ומתוך ההתבוננות בנס הגלוי נראה את הניסים הנסתרים (כפי שכתב הרמב"ם) "להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל, והודיה לו על הניסים ששעה לנו", זוהי השליחות המוטלת עלינו במצוות חנוכה.

כך ממשיך הגרש"ו זצ"ל לבאר (ומעיד על עצמו): "והנה תהלה כי זכיתי להדליק כמה פעמים נר חנוכה, ולא זכיתי לזכור הדבר שנפסד לנו, להתבונן בנצחונות ה' וחסדי ה' בי הוא כל יכול, ורחום וחונן בלי תכלית, עד שאחפזל מהניסים שנעשו או לקבל עול מלכות שמים ברצון... או ואבוי לאדם שעושה מעשים כמעשה קוף בעלמא".

"והנה הא דחייב למכור כסותו, אינו ספורש בנפרא, רק הרמב"ם ז"ל הוציא זאת מן בוסות כפסח, רחיינו נמי פרסומי ניסא, ואילו לא היה נר עיניו הסימן שמספרו לנו החכמים פרסום הנס" — כלומר: אילו הנס לא היה חי לנגד עיניו בעת פרסום הנס בהדלקת הנרות כאילו הוא רואה אותו בצורה מוחשית מתרחש לנגד עיניו — "לא היה סעלה על דעתו הלבנה זו, אבל יען כי הוכיח בהדלקתו כל הניסים שנעשו או נר עיניו, וזכור מזה: הלא זה פסח יציאת מצרים, הניסים הנגלויים להפליא, אך אפשר שחשמונאי ובניו ינצחו עריצים נבחרים דכים מאד" ... ונראה גלוי כי לפני הרמב"ם ז"ל עמד הנס הנמסר לידו נר עיניו, להכיר הדבר כמו חי, כי זה יציאת מצרים ממש, על כן העלה הלבנת מר' כוסות, שהיית למכור כסותו על הדלקת נר חנוכה כמו על ר' כופות". כלומר: בשעה שהרמב"ם הדליק נרות חנוכה, עמדו לנגד עיניו כל הניסים הקשורים לחנוכה, ובהתבוננו בזה, חש שבעצם הניסים הללו שוים ליניס יציאת מצרים, כי כמו שבדרך הטבע עם ישראל לא היה יכול להשתחרר משיעבוד מצרים ולצאת משם, שהרי אפילו אדם יחיד לא היה יכול לברוח מבית עבדים גדול זה, ק"ו עם שלם (רש"י, שמות, יח, ט), וא"כ יציאת מצרים היתה נס ופלא. כך היה הדבר בנצחון חשמונאי ובניו הצדיקים, החלשים והמעטים את היוונים החזקים והמרוכזים, גם הוא נס ופלא. כך הרגיש הרמב"ם בעת שהדליק נרות, לכן הקיש את דיני הדלקת הנרות לדיני ארבע כוסות.

לסיכום: מצות הדלקת נר חנוכה חביבה עד מאד, משום פרסום הנס שבה, כי ההתבוננות וציור הנס, פותחים את עינינו לראות את יסוד כל התורה, שכל מה שנעשה עם הכלל ועם הפרט, הוא רק פעולה ישירה של רצון ה' בצורה של ניסים נסתרים ולהודות לה' על כך.

עלינו להתבונן בניס חנוכה ששעה השי"ת להושיע את ישראל, שאינם נחלת העבר בלבד, אלא הם קיימים ומתחדשים בכל דור ודור, בקיום עם ישראל, כבשה אחת בין שבעים זאבים, שכולם — אף היידיים הטובים שלנו — רוצים לטרוף ולהשמיד את עם ישראל, וכל קיומנו הוא רק ברצון השי"ת וניסיו עמו. א"כ מצד אחד עלינו לראות את הניסים של קיום עם ישראל בחסדי ה', אך מאידך, עלינו גם לראות את הצרות המתחדשות עלינו מכיון שאין אנו מקיימים את רצונו של השי"ת, וכמו שבחנוכה באו צרות היוונים כעונש על שהתשלחו בעבודה.

מבט זה על ניס חנוכה הוא חובתנו בימים קרודים אלה, כדי להודות ולהלל, ולהתחזק מחדש בעבודת השי"ת.

"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה, כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים ששעה לנו. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצרקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק" (רמב"ם, הל' חנוכה, פ"ה, הל' יב).

יש כלשון הרמב"ם כמה דיוקים ושאלות, נבארם בעז"ה אחת לאחת, ובוזה נתבאר מהות "חנוכה", ניסיה ומצותיה, ובמיוחד חיוב "פרסומי ניסא", תוכנו ותוצאותיה המוטלות עלינו.

מצות נר חנוכה — חביבה מאד

מדוע השתמש הרמב"ם בביטוי "חביבה" ולא "יקרה" או "חשובה"? י"ל שכתב כן על פי דב' הגמ' (שבת יג): "שהיו מחבבין את הצרות" — "שנאלין מהן, והנם חביב עליהן להזכירו לשבחיו של הקב"ה" (רש"י, שם). מכאן שחביבות קשורה למצוה שתכליתה זכרון ניסיה והודיה עליהם.

אך עדיין יש לבאר מדוע כתב הרמב"ם "מצוה חביבה היא עד מאד"? וכי בא לחלק "צינים" למצוות ולדרג את חשיבותן? והרי כתב זאת להלכה בהלכות חנוכה, ע"כ בורא יש בהגדרת חשיבות המצוה נפקא מינה הלכה למעשה, אלא ללמדנו בא, עד היכן אנו צריכים להתעמק במצוות פרסומי ניסא ולהשתדל בקיומה, כדי להפיק ממנה את כל התועלת לחיזוק האמונה וקבלת עול מלכות שמים ועול מצוות ברצון ובשמחה, והוא מה שכתב "וצריך אדם להזהר בה" — באופן כזה שקיים מעשה המצוה יביא לתכלית — "כדי להודיע הנס". וזה המושג של "פרסומי ניסא" המוזכר בגמ' (שבת כג): "נר חנוכה עדיף — מקידוש היום ואע"פ שהוא תריר — משום פרסומי ניסא" וכך פסק הרמב"ם (הל' יג): "הרי שאין לו אלא פורטה אחת... מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה, על היין לקידוש היום... מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס".

נס השמן וניסי המלחמה — כגורמים למצוות חנוכה

נס פך השמן הוא הסיבה לקביעת מצות הדלקת הנרות בחנוכה, אך מלבד נס השמן הרי היו הניסים של הנצחון על היוונים וביטול הגזירות, שבגינם חיקנו חז"ל תוספת מיוחדת בתפילה, תפילה "על הניסים", שבה מפורט את אשר אירע, הגזירות — גזירות שמר "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" שגזרו לבטל תורה, מילה ושבת, והרסו את עבודת בית המקדש, והישועות — שהשי"ת הציל אותנו כאמור "ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו' מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", אלו היו הניסים-ניסי ההצלה.

מאידך הגמ' (שבת כא:) שואלת "מאי חנוכה"? — ומשיבה — "בכ"ה בכסליו יומי רחוקה דלא למספד בהון, ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגבר מלכות בית חשמונאי ונצחונם, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה". בברייתא זו מוזכר נס השמן, אך עיקר הניסים והישועות שבמלחמה של "רבים ביד מעטים וכו'" מוזכרים רק ברמז "וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחונם". ודבר פלא הוא, הרי הברייתא באה להסביר "מאי חנוכה", ולכאורה בפשוטו כוונת הגמ' בשאלה היא מה הענין של חנוכה? מה אירע בימים אלו? ומה הם מלמדים אותנו? והרי ימי חנוכה מבטאים בנוסף לנס השמן גם את ניסי המלחמה, כמבואר בתפילה "על הניסים", ומדוע הברייתא לא הזכירה את ניסי המלחמה? נראה לבאר על פי מה שכתב רש"י "מאי חנוכה? על איזה נס קבעוה", כלומר: שאלת הגמ' היא, מה הסיבה שחז"ל חיקנו בגללה את ימי החנוכה — אך אין כוונת השאלה מה ימים אלו מבטאים — ותשובת הגמ' היא, שהסיבה היא נס הנרות.

השי"ת עשה להם את הנס הגלוי — נס השמן — כדי להעיר את לבם ולפתוח את עיניהם, — כאן יד' השולטת בחוקי הטבע, ועי"כ תתבוננו ותבינו שכל ההצלחה במלחמה — "רבים ביד מעטים וכו'" — היתה ישועות ה' בדרך נס ופלא.

לסיכום: את שמונת ימי החנוכה קבעו חז"ל לימים טובים בגלל הנס הגלוי שהיה שמונה ימים, וכדי שעי"כ נתעורר להכיר בכל הישועות שהיו אז, שאף הן ניסים מאת ה', ונהלל ונודה עליהן להשי"ת, ולכן גם תיקנו תפילת "על הניסים" המרבית על הישועה העיקרית של ניסי המלחמה.

"להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל... על הניסים ששעה לנו"

עפ"י האמור נבין את דברי הרמב"ם [שהבאנו לעיל], וזה ביאורו: "וצריך אדם להזהר בה" — במצות הדלקת נר חנוכה — "כדי להודיע הנס" — הנרות שאנו מרדליקים מודיעים ומזכירים לנו את הנס [בלשון יחיד] שקרה עם פך

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

תורה עם דרך ארץ	מקדש מעט	בינונים תלויים ועומדים	התחלה בתפילה ובמצוות ...	קיום הבטחות
לא יסתור דברי אביו	פונדקאות	קדושת שביעית ב' מינים	תפילת מוסף	תמימות בספירת העומר
האזנת סתר	פדיון שבויים	הלכות מצוות בכבוד ס"ח	דברי צדקה במחשבה	קטן שהגדיל
הכולל המעריב	השלקת נרות חנוכה	דברים האסורים בשבת	יצאה מארץ ישראל	לא בשמים היא
לא ילכד	בשליחות	משום השמעת קול	קידוש ה'	פדיון הבן בספיקות
חטא כדי שיזכה חברך	חיוב הנכדים בכבוד	מעשה שבת	מעשה שבת	זו בברכת כהנים
מז	סביהם	סנדק בשי אחים	מאכלים עם מיני דגן	רות המואביה ובדיני גרות
מז	יששכר וזבולון	קיום הסכמי בחירות	שמית סכמים	תקיעות בעת צרה
מז	קריאת שמות	מצוה בו יותר ממשלוחו	גורל הגר"א	ברכת שהחיינו בציצית
מח	השתנות הטבעים	או הירור מצוה	הצלח נפש בנפש	שביית הארץ
מח	תפילין של ר"ת	ברוך שפטרני	טעויות בתפילת ר"ה	כהנים בקברי צדיקים

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

חבור והפרדת אותיות	סיטומתא	ברוך עם הדת מלך	גדרי בל תשקצו	מדבר שקר תרחק
עבד איניש דינא לנפשיה	מעשר כספים	או זריזין מקדימין למצוות	צער בעלי חיים	וחי בהם, קביעת רגע
מכירת בתי כנסת	אוהב ושוני	הפסק דיבור בתקיעות	ירושא בשררה וברכות	חמור מדינה לקידוש
נשים בפשת זכור	נר איש וביתו	עניו ביו"כ ומצות אכילה	אילת - בירור גבול דרום א"י	הבדלה
על שם הפור	חנה ושבעת בניה	עניו ביו"כ ומצות אכילה	אש משום חציו	ההנהגה במחולקת הלכה
צרות אדם ומשמים	עשרה בטבת	עניו ביו"כ ומצות אכילה	לא תתמודד	הקבלה
במרום	קדיש	עניו ביו"כ ומצות אכילה	ברכת הגומל - לעוברי	חזקת כהונה
אתר אינטרנט הפתוח	רפואה סגולית בשבת	עניו ביו"כ ומצות אכילה	דרכים	אכילת אלוך
בשבת	מזוזה במקום שאין בו ד'	עניו ביו"כ ומצות אכילה	לא תתגודדו	גירום פסולי
תאריכים ושמות לועזיים	אמות	עניו ביו"כ ומצות אכילה	בל תתגודדו	פנים חדשות
מסחר בחול המועד	לחם משנה	עניו ביו"כ ומצות אכילה	מצות מעקה	נח
קו התאריך	לחם משנה	עניו ביו"כ ומצות אכילה	ע	תכלת בציצית בזמן הזה

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

שנה מעוברת	חממת התורה וחכמיה	כל נדרי	טבילת כלים	גניבת דעת
בשר בחלב	כבוד אחיו הגדול	סוכה גזולה	פתיות מסעדות ומכסות	ספיל לקטן
פקוח נפש בשבת	נתינון למחשבת	שנים מקרא ואחד תרגום	בתעשת הימים	אונאת דברים
מותר צדקה	איסור	זמני הלכה בארצות	נחמו נחמו עמי	קדושת הכהנים והלוויים
קבלת תרומה מגוים	בשבת מעשית, ושימוש	הצפון	עיקר וטפל בברכות	תורה שבעל פה
מלשוח מנות	אחיות עניים	קיום מצוות בחלל	חלב נכחי - מצלמות וידאו	נרות שבת
נאמנות לאשה	מצה שריה	שומר פתאים ה'	הלכה	מנין עשרה לדברים
הפסק בברכות ובקיום	מקוצה מחמת חסרון	דמי שדכות	ד.ב.א. בהל' עגונות	שבקדושה
במצוות	כיס	כונה בתפילה	עגונות	נפילת אפים
בדין איסר	שינוי זהות בשעת סכנה	קידוש לבנה	עגונות	כניסת כהן לבתי חולים
קמט	קמט	תנופה	עני המהפך בחררה	חזקת ראייה
תוספת שבת ביו"ט	קמט	גדרי ברכת המצוות	שלושה ספרים נפתחים	סתם יינם

רשימת השיעורים - שנה רביעית:

תרומת איברים בתשלום	חזקה שליו עושה	תשובה	גורל בהלכה	מצות תוכחה
קצא	שליחותיו	מצטרע בסוכה	חיוב מנהגים כנדר	גרופה וקטומה ושהיה
קצב	ברכת הריח	זמן שמחמנו	ירושת הבת	תליוה וזבין
קצג	מצוות לאו להנות יתנו	קעו	שהחיינו בין המצרים	משפט החרם
קצה	נס וטבע - השווה והשונו	קעז	לפנים משורת הדין	למנות את ישראל
קצו	מותר השמן והפתילות	קעז	גזירה או מחזור	נשיאת כפים בחול
קצז	כבוד אב ואם	קעח	הפסק בית דין	יום טוב שני
קצח	הצלת עוברים	קעט	בימוה תתן שכו	לשמה ע"י מכוה
קצט	קריאת התורה	קעט	הסת גבול	חכם שאסר
ר	הכנה משבת ליום חול	קפא	כתיבת ספר תורה	פינוי קברים
			אכילה לפני תקיעות	טוחא דציבורא

רשימת השיעורים - שנה חמישית:

שהחיינו על פרי חדש	תאומי טיטא	מלכויות	כבוד ת"ח ורבותיו	שומע כעונה
רמא	חרם דרבנו גרשום	אין קטגור נעשה סגור	אמירה לנכרי	הלועטוהו לרשע וימות
רמב	אדם המותיר בפיו	בין אדם לחביו	מראית עין	חזרה בשבת
רמג	כלי שנשתמש בו הדיוס	ברכת לישב בסוכה	ישמעאל ועשו	אסמכתא
רמה	סעודת פורים	גמרה של תורה	תפילה וקרי' בתעניות	רשלוות רפואית
רמו	שומר זכור דביבור אחד	ספק בברכות הנהגין	סיום מסכת	אורחים בסעודת החג
רמז	בורר בשבת לאלתר	האכלת בעלי חיים	הלך אחר הנתבע	תמימות' בחג השבועות
רמח	גנב חפצי מצוה מהודרים	לא תחנם	שעטנ	להתברך בברכת כהנים
רמט	קניית חמץ לזכר בפסח	עושה מעשה בראשית	תפילת הדרך	שכחה להדליק נר שבת
רנ	כתיבה בחול המועד	שבע בברכות	הוי' דן לכך זכות	מכונת אמת

רשימת השיעורים - שנה שישית:

מצוות באמצעות רמקול וכדו' רצא	ראשונים כמלאכים	עירוב תבשילין	נישואין פיקטיביים	מסורת באכילת בעלי חיים
רצב	פרסומי ניסא	חיוב בדיני שמים	סיסת כהן מעל קברים	מוזיקה בזמן הזה
רצג	מכירת שכו ועונש	נעילת הסנדל	עון הרע	מוזיקה בבין המצרים וספיר"ע רג
רצה	הרעת תנאי עבודה	דיני השן בהלכה	סיסה ביום התענית	מציל עצמו בממון תביח
רצו	כניסה למקום עבודה זרה	מכנס עצמו לפיקוח נפש רעו	מצות ישוב ארץ ישראל	דרכי האמור
רצז	חברה בע"מ	הכנסת אורחים	זכר לחובב	בחקותיהם לא תכלו
רצח	בישול אחר בישול בשבת	ניחום אבלים	בית המקדש השלישי	אשרי מי שעמלו בתורה
רצט	נזק רעש	איסור קללה	אכילה מדעת	ניגון בתפילה וברכת כהנים רח
ש	הדלקת חשמל בתורת נר	ברכת המפיל	שילוח הקן	מאסר - עונש או הגנה

רשימת השיעורים - שנה שביעית:

קיום מצוות בממון אחרים שט	פת נכרי	אין סומכין על הנס	ושבתה הארץ	יוסקי שעבר עליו הפסח
שי עולמות	בישולי נכרי	חיים של תורה	תלמוד תורה לנשים	רחיצה בשבת וביו"ט

לסיוע בהקמת שיעורים חדשים

ולקבלת דפי עזר להכנת השיעורים

לתרומות ולהנצחות

ניתן לפנות:

03-6701171

info@olamot.net

עולמות

שיעורי תורה והלכה
בסוגיות אקטואליות

פרטים נוספים באתר:

www.olamot.net

- קרני שומרון • ראשון לציון • רמלה • רעננה • שעלבים •
- תל אביב • בתי ספר • ישיבות תיכוניות • מכינות קדם צבאיות •
- בסיסי צה"ל • ברלין • ונצואלה • ושינגטון • יוהנסבורג • לונדון •
- לוס אנג'לס • ליקווד • מקסיקו • ניו יורק • ניו ג'רזי • פריז • שיקגו • ציריך •

- אלון מורה • אלעד • בית שמש • בני ברק • באר שבע • בית א-ל •
- גבעת שמואל • גני תקווה • דימונה • חדרה • חיפה • טלו סטון •
- טלמון • יקנעם • ירושלים • כפר סבא • מודיעין • מורשת • מעלה •
- אדומים • מעגלים • נצרת • נתניה • עינב • פסגות • פתח תקווה • צורן •